Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 32 (10017) | 1976 чылдың февраль 8, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

2-ги ээлчег ажыглалда

СКД МАРКА-БИЛЕ

ТУЛА ОБЛАСТЬ. Ефремовтуң синтетиктиг каучук заводунда СКД марканың каучугун бүдүрер ийиги ээлчегни ажыглалда киирген. Бодунуң шынарының талазы-биле натуралдыг каучуктан дудак чок чаа продуктуга күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Бүдүрүлгениң ийиги ээлчээниң төлевилел күчүзүн шиңгээдип алырга, аңаа СКД марканың каучугун үндүрери ийи катап көвүдээр.

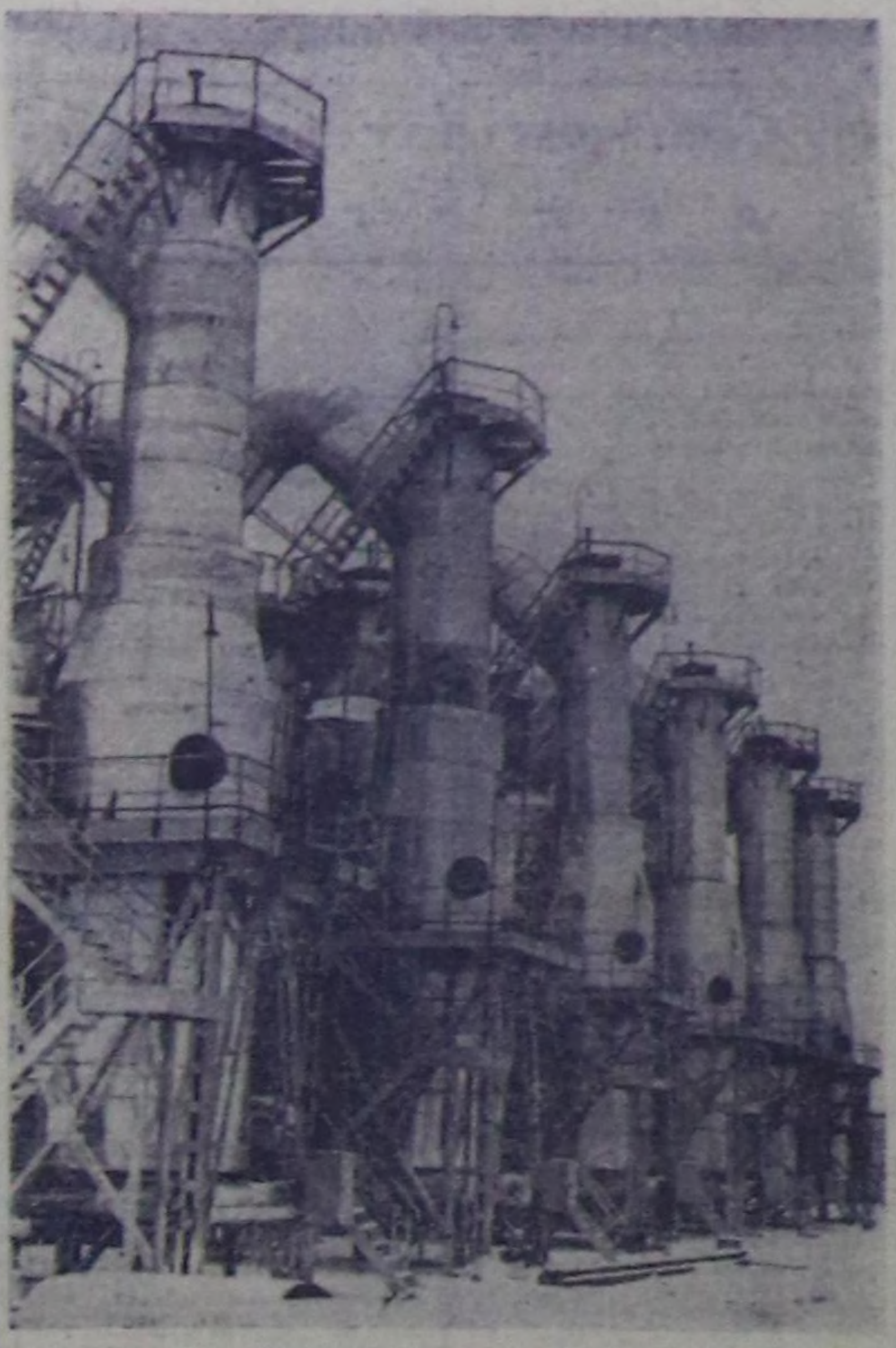

ЧУРУКТА: СКД марканың каучугун бүдүрер ийиги ээлчегниң чедир өртедир суугузу.

П. МАСЛОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП-ниң XXV съездизинге уткуштур!

КОЛХОЗТАР ХУРАЛДАРЫ

Колхозчу тараачыннарның шудургу күш-ажылының, ажылчын аңгының, бүгү совет улустуң күженишкиннериниң ачызында колхозтар көдээ ажыл-агыйның механизастаттынган, экономика талазы-биле быжыккан, бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-агыйлары апарган. Чонну аъш-чем-биле, үлетпүрнү чиг-эт-биле хандырарынга улуг рольдуг апарган. Колхозчуларның амыдыралының болгаш культуразының деңнели бедээн, хоорай биле көдээниң аразында ылгалдар хүн келген тудум-на кызырлып турар. Көдээни социалистиг ёзу-биле чаартыры дээш демиселдиң бүгү-ле үе-чадаларында Коммунистиг партия ленинчи кооператив планын удуртулга болдуруп келген.

Колхозтуң Чижек уставын ёзугаар коллективтиг ажыл-агыйның дээди удуртукчу органы болза, колхозчуларның нийти хуралы болур. Аңаа колхоз баштаар чериниң, ревизия комиссиязының ажылын, колхозтуң бүдүрүлге, саң-хөө болгаш өске-даа ажыл-херээниң дугайын, келир үениң сорулгаларын чугаалажыр болгаш соңгулдаларны чорудар. Ол дээрге колхозчуларга эргелеп-башкарарының школазы-дыр. Ынчангаш ооң кижизидикчи болгаш органзакчы ролю улуг.

Колхозтарның отчёттуг болгаш отчёт-соңгулдалыг хуралдары бистиң республикада бо хүннерде эгелеп турар. Ол болуушкунга белеткелдиң үезинде салбыр, ферма, бригада бүрүзүнге тоску беш чылдың болгаш доозукчу чылдың түңнелдерин чугаалажып, 1976 чылдың социалистиг хүлээлгелерин алган. Бо ажылдарга «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилели-биле болгаш «Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле таныштырылга улуг ужур-дузалыг болган.

Колхозчулар боттарының хуралынга кол кичээнгейни мал кыштаглаашкынынче, мал чеминиң курлавырынче, малдың чаш төлүн меңди алырынче, часкы хову ажылдарынга белеткелче — 1976 чылдың планныг онаалдаларын доллур болгаш ажыр күүседиринче угландырар ужурлуг. Ооң-биле чергелештир эртем-техниканың болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин шиңгээдири, акша-хөреңгини чөп ажыглаары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, социалистиг чарышты калбартыры чергелиг айтырыгларны чугаалажыры чугула.

Саң-хөө ажылында контрольдуң суларааныңдан чамдык колхозтарда акша-хөреңгини өскээр ажыглаар таварылгалар база бар. Ажыл-агыйларның экономиктиг байдалын экижидер төлээде бухгалтерия аппаратының ажылын шыңгыырадыр херек. Ревизия комиссияларының илеткелдеринге бо талазы-биле четпестер бүрүнү-биле айыттынган турар.

Колхозтар хуралдары эрткен чылын мурнуку чылдардан организастыг эрткен, бүгү кежигүннерниң 67,3 хуузу олурушкан. Олардан 300 ажыг кижи азы хурал бүрүзүнге-ле ортумаа-биле 15 хире кижи санал берип турган. Колхоз баштаар чериниң, тускай эртемниглерниң болгаш колхозтуң ажылында четпестер шыңгыы шүгүмчүлелге таварышкан. Амгы хуралдарга бүдүрүлгени башкарарының демократтыг чурумун сагыырынче, уставта көрдүнгениниден эвээш эвес кежигүннерниң олурушкан турарын чедип алырынче кичээнгейни улгаттырар херек. Чүге дээрге колхозтуң чедиишкиннериниң үнер дөзү—кижилер-биле ажыл болгай.

Ажыл-херекти дески удуртпааныңдан кожа колхозтарның безин түңнелдери аңгы-аңгы болгулаар чорук ховар эвес. 1974 чылда «Мөген-Бүрен» колхозтуң чыылда фондузу нийти орулганың 26,8 хуузу, ооң иштинде үлеттинмес фондуну долдурарынче шилчидилге 20,0 хуу болган турда, кожазында «Малчын» колхозтуң ол көргүзүглери дараалаштыр 16,6 хуу, 15,8 хуу болган. Мындыг байдалдар өске-даа ажыл-агыйларда бар. Ынчангаш бир рубльге онааштыр фонд эгилдези чамдык ажыл-агыйларда 80 көпеек чедип турда, өскелеринде ооң чартыы хире болуп турар ужуру ол. Ындыг болганда ажыл-агыйжы эвес кижилерден шыңгыы негелдени колхоз хуралдарынга тургузар херек. Ук хуралдарга баштаар чериниң болгаш ревизия комиссиязының кежигүннеринге эң-не төлептиг кижилерни соңгуур апаар. Чер-черде партия организациялары хуралдарны белеткелдиг эрттиреринче сагыш салыр, боттуг дузаны чедирер ужурлуг.

ИЛЬИНКАЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң малчыннары оңгу беш чылдың бирги чылын херии базымнар-биле эгелээн. СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде колхозтуң мал семиртикчилери январь айда күрүнеге 82 тонна эътти дужаагаш, квартал планының даалгазындан 2 тонна эътти ажыр сатканнар. Күрүнеге саткан малдарның кужу семис болгаш деңзизи база бедик болган.

Колхозтуң Анна Васильевна Даваага удуртурган сүт-бараан фермазының ажылдакчылары бо чылдың январь айда база эрес ажылдаан. Колхоз бо чылдың бирги кварталында күрүнеге 130 тонна сүт садар планныг. Саанчыларның болгаш кадарчыларның кызымак күш-ажылының ачызында кварталда планныг даалганың чартыы—65 тонна сүт күрүнеге саттынган. Кыш берге турзажок, чыл эгезинден бээр төрүттүнген бызааларны ферма бүрүнү-биле камгалап алган.

Ажыл-ишке кызымак бо коллектив партияның XXV съездизиниң ажыттынарынга чедир күрүнеге сүт садарының ийи ай чартыктың планын күүседир дээш улуг күзел-сорук-биле ажылдап турар.

С. ЧИГЖИТ.

Улуг-Хемде «Улуг-Хая» совхозтуң мурнакчы саанчызы, ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң депутады Зник Кыргысовна Дугар тоску беш чылда сүт саар планын чедиишкиннниг күүсеткен болгаш партияның XXV съездизинге алдар кылдыр оңгу беш чылдың бирги чылының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле база бедик көргүзүглерлиг ажылдап эгелээн.

ЧУРУКТА: саанчы З. К. ДУГАР.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ҮЕНИ МУРНАВЫШААН

Үе шапкын. Амыдырал база ооң-биле деңге хөгжүп орар. Үе-шаг эрткен тудум бистиң амыдыралывыска чаа-чаа чаартылгалар, чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер, базымнар немежип турар.

Партияның XXIV съездизинден бээр үе дургузунда Улуг-Хемниң оң талакы эриинде № 3 АТБ материал-техниктиг баазазын быжыглаар, күш-ажылчы ажыл-херээниң-даа талазы-биле улуг өзүлделиг, көскү чедиишкиннерлиг болган.

Чоокку үеге чедир-ле бо автобүдүрүлге төрелдешкек коллективтериниден чыдып каап турган болза, ам мурнуу одуругда кирген. Тоску беш чылда № 3 АТБ-ның чолаачылары улус ажыл-агый ужур-дузалыг 1.814 муң тонна чүъктү сөөрткен, азы 1971 чылда чүък сөөртүлгезиниң хемчээли 234 муң тонна турганындан 1975 чылда 460 муң тонна четкен. Тоску беш чылда чолаачыларның 11 бригадалары боттарының социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Ам 1977—1978 чылдарның үлүүнде ажылдап турар чолаачылар бригадалары эвээш эвес. Ленин орденниң эдилекчизи В. Жбановтуң бригадазы 1977 чылдың апрельдиң, А. Ждановтуң удурткан бригадазы 1977 чылдың марттың үлүүнде ажылдап турар. А тус-тус чолаачылардан П. Мячин, П. М. Шуберт, И. И. Крыцов, И. Г. Корниенко болгаш оон-даа өскелер 1978 чылдың февраль-март айларының үлүүнде ажылдап турар. А эрткен чылдың октябрьда 2 дугаар автоколоннаның чолаачылары беш чыл планын күүседипкен. Эш И. Бочаровка удурткан колонна бүгү көргүзүглер талазы-биле планын-даа, бедиткен социалистиг хүлээлгезин-даа ажыр күүсеткен. Оларның кызымак, чүткүлдүг ажыл-ижиниң ачызында 81.075 муң тонна-километрни 4 чыл 10 айларда ажылдап кылгаш болгаш 836 муң тонна чүък сөөртүнген.

— Социалистиг чарыш бүдүрүлгеге күш-ажылдың организациязын, кижилериниң материалдыг сонуургалын, ажылга харысалгазын бедидеринге улуг идиглиг болган. Ооң түңнелин ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчилерни «Чаңнык» деп дыңнадыг бюллетенинге дарый чырыдып турар бис. Чедиишкиннерниң база бир чажыды — кижилер-биле ажылды экижиткенинде, күш-ажылдың сагылга-чурумун бедик деңнелге тургусканында — деп, ында партия организациязының секретары П. В. Терехов чугаалаар.

Слесарьлар Н. Максименко, В. Севекпит, чазаныкчы А. Соловьёв болгаш оон-даа өскелерге коллектив өөргаарланыр.

Чолаачы Иван Крыцов — бүдүрүлгениң хоочуннарының бирээзи. Ол бодунуң шилип алган мергежилин хүндүлээр, аңаа ынак.

— Беш чыл мурнунда чаа машина алгаш ооң-биле 390 муң ажыг километрни эртим. Машинам чаңгыс-даа катап септелге эртпээн, озал-ондакта-даа кылбадым — деп, дуржулгалыг чолаачы чугаалап орар. Ол беш чыл дургузунда 2150 муң тонна-километрни ажылдап кылгаш, 7 муң 700 тонна ажыг чүъкту, азы планда көрдүнгениниңден 2.200 тонна хөйнү сөөрткен болгаш беш комплект резинаны, 19 муң литр бензинни камнап алган. Камнап алган бензинин-биле ол 31 катап Абакан четкеш кээп болур. Мурнакчы чолаачы эш Крыцов ам 1978 чылдың декабрьның үлүүнде ажылдап турар.

Оңгу беш чылдың баштайгы айы доозулган. Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң болгаш шынарының бо беш чылын коллектив күш-ажылчы базым-биле эгелеп, январьда чүък сөөртүлгезиниң планын 2 хонук эрте күүсеткен. Чарыштың тиилекчизи И. Погаревтиң удуртканы бо колонна күш-ажылчы тиилелгезин СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнге тураскаадып, съездиге рапортка ат салыр эрге дээш демиселдиң чарыжын үргүлчүлевишаан.

Д. ЕНДАН.

МАЛ ХҮР

«Октябрь 30 чылы» колхоз — Чөөн-Хемчик районда база бир улуг ажыл-агый. Колхозтуң экономиказының кол адыры — мал ажылы. Амгы үеде колхозта 15400 шээр, 1060 ажыг бода мал кыштаглап турар. Ында мал оолдаашкыны массалыы-биле эгелээн. Колхозтуң удуртукчуларының кол кичээнгейи малдың төлүн меңди камгалап алыр, кыштаглаашкынны хүрчаагай, организастыг эрттирериниче угланган. Сөөлгү ийи чылда болган кандаашкынның уржуундан колхозтуң девискээринге оът-сиген хирелиг үнген. Мал чемин белеткээр план күүсеттинмээн.

Күстен бээр 3 чаа кыштагны тудуп, чамдык эрги кыштагларның септелгезин кылган. Малчыннарда мал чемин бүрүнү-биле чедирген.

Малга чем курлавырларын көвүдедири-биле Өвүр районче бир звенону хыыргыыш белеткээри-биле чоруткан. Оон 70 тонна хыыргыышты сөөртүп эккелгеш, малга ылбырадып берип турар. Хыыргыыш белеткээш, ону сөөртүрү ам-даа уламчылап турар. Малчыннарга сиген, саван, одаар чүүлдер чедирер тускай техниканы быжыглаан. Малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле чамдык хемчеглер база алдынган.

Кадарчыларда сакманчыктер дузалажып турар. Кадарчы Ондар Арна бир дугаар төрүүр хойлуг, ам ооң хою төрүп эгелээн. Чаа төрүттүнген 120 хураган онча-меңди алдынган. Ажыл-ишчи малчын кыштааның чоогунда оъдуп камнап, малды таарыштыр одарладып турар. Кожазы хоочун малчын Түлүш Шожаң 225 хураганны, Ондар Аяк-Хээ 150 хураганны, Ондар Амыр-оол 194 хураганны, Куулар Маннай-оол 170 хураганны камгалап алган.

Нийти колхозтуң төрүүр хоюнуң 39 хуузу оолдапкан. Колхозта бо хүннерде 2163 хой төрээн, оон ынча хураган онча-меңди алдынган.

Сакманчыктердеп Ооржак Долгар 100, Моңгуш Дакаа 100, Куулар Моңа 170, Куулар Мандыкай 113 хураганны тус-тузунда меңди доруктуруп, өстүрүп турарлар.

О. САПЫН.

Ростовчуларның ажыктыг дуржулгазы

Ростов областың «Зимовниковский» совхозу эъткир мал ажылын организастаарының эки үлегер-чижээн чурттуң хөй-хөй ажыл-агыйларынга көргүзүп турар. Ооң коллективи малдарның янзы-бүрү уксааларын өстүрер дээш хайнакташтырар талазы-биле чүс-чүс шенелде-шинчилелдерни кылган. Инектиң эң дээре селекциялыг хайнаан аңаа өстүрген, ол хайнакты пептеередир чорук инек эъди бүдүрериниң ажыктыын бедидер. Ховунуң шилги инээ, калмык болгаш сант-гертруд деп үш уксааның, а ол ышкаш ховунуң шилги инээ, шароле болгаш киан дээр үш уксааның инектерин хайнакташтырарга, эң эки түңнелдерни берип турар. Совхозтуң фермаларынга ол хайнактың аныяк малының хонукта ортумак немелде деңзизи килограмм ажыг турар. 20 ай назылыында дириг деңзизи 530 килограмм болур. Аңаа чорудуп турар шинчилелдер улуг эртем албан черлериниң шинчилелдери-биле деңнежип болур. Зимовниковский районга ол совхозтуң баазазынга эъткир инекти семирти азыраар талазы-биле ажыл-агыйлар аразының улуг эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынын организастаар деп турар.

— Мал ажылының ол адырының айтырыын бисте комплекстиг шиитпирлеп турар — деп, совхозтуң директору Г. Щ. Безуглов чугаалаан.— Бис селекция ажылдары-биле чергелештир, фермаларны техниктиг чаарты дериирин чорудуп турар бис. Ажыл-агыйда механизастаттынган дөрт комплексти, элээн каш чем цехтерин тудуп тургускан. Малдарга чемни чүгле ыяк белеткээш берип турар бис. Совхозта төрүүр инектер 5 муң баш. Ол—селекцияның алдын фондузу. Мал чеми культураларны болгаш сигеннерни суггаттыг черлерге тарырының күсели-биле мал чеминиң магадылаттынган баазазын тургускан.

«Зимовниковский» совхоз—Донда кара чаңгыс ындыг ажыл-агый эвес. Мыйыстыг бода малдың эъткир уксааларын хайнакташтырып өстүрериниң ында өске-даа колхозтар болгаш совхозтар база чорудуп турар. Оларның дуржулгазын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы чүүлдүг деп көрген болгаш ону калбаа-биле нептередирин сүмелээн.

«Донмясопром» деп ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлге каттыжыышкынын Ростов областа тургускан. Аңаа «Братск» болгаш «Пролетар» деп мал семирти азыраар ийи шел, малды үлетпүр үндезининге семирти азыраар талазы-биле районнарда күрүне каттыжыышкыннары болгаш эъткир мал өстүрүп турар 50 совхоз кирип турар. Ында ажылдап турар семиртилге шөлдеринге чыл дургузунда кайызының-даа дириг деңзизи 450 килограмм 50 муң ажыг бугажыктарны семирти азырап турар. Оон аңгы база ийи ындыг шөлдү ам тудуп турар. Оларны ажыглалга киирерге, бүгү семиртилге шөлдери чылда 130 муң баш бугажыктарны семирти азырап болур аргалыг.

«Донмясопромнуң» ажыл-агыйлары бо беш чылдың төнчүзүнде 170—180 муң тонна бараанныг продукцияны чылда бүдүрерин төлевилээн, ол болза областа инек эъдиниң бүдүрериниң нийти хемчээлиниң 90 хире хуузу болуп турар.

(СЭТА-ның корр.).

Эгелээшкинни чүүлдүг деп көрген

МОСКВА. (СЭТА-ның корр.). Идик даараар «Парижская коммуна» фабриканың болгаш Ф. Э. Дзержинский аттыг «Трехгорная мануфактура» комбинаттың бүдүрүлгелерде депутаттар бөлүктериниң эгелекчи саналын Моссоветтиң күүскому чүүлдүг деп көрген. Депутаттар бо чылдың баштайгы ийи айының хууда даалгаларын партия съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир, а чыл даалгазын — Улуг Октябрьның 59 чыл оюнга чедир күүседир деп шиитпирлээннер. Чижээ, «Парижская коммуна» фабриканың белеткелчизи, найысылалдың Москворецк райсовединиң депутады З. П. Старостина планнан ажыр 400 эжеш идикти кылыр, бараан бүгү продукцияны тергиин эки шынарлыг дужаар деп ындыг хүлээлгелерин алган.

Найысылалдың фабрикаларында, заводтарында, каттыжыышкыннарында болгаш фирмаларында 250 ажыг бүдүрүлгечи депутаттар бөлүктери ажылдап турар. Оларда ажылчы чоннар депутаттарының район болгаш хоорай Советтериниң беш муң хире депутаттары ажылдап турар. Олар шуптузу СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээш чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар.

Тракторлар септелгезин шапкынчыдар

Шынарның болгаш бүдүрүлгениң ажыктыының оңгу беш чылының баштайгы чазы удавас келир. Ынчангаш аңаа белеткел ажылдарын калбартып, республиканың ажыл-агыйлары техника септелгезин улам шапкынчыда берген. Ону дараазында чижек-биле тодаргай бадыткап болур. Бир эвес 1975 чылдың февраль 1-де республикага септезе чогуур бүгү тракторларның 42 хуузун кылган турган болза, бо чылын 53.5 хуузун септеп апкан.

Бо чылын 1485 трактор («Скотопром» трести санаваска) септээр планныг турган, республиканың ажыл-агыйлары 794 тракторну септээн. Таңды район септелгеге кирер ужурлуг 212 тракторунуң 149-зун септеп ап, планын 65,6 хуу күүсеткен. Ылаңгыя районда «Коммунизмниң херели» колхозтуң механизаторлары шалыпчы ёзу-биле ажылдап турарлар. Ук ажыл-агыйның механизаторлары «Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга хей-аът кирип, күш-ажылчы тура-соруу көдүрлүп, техника септелгезин шапкынчыткан. Колхозчу тараажыларның сөглээн сөзү ажыл-херектиң түңнели-биле карышпайн, амыдыралга боттанып турар. Ажыл-агый 27 тракторну бо чылын септээр планныг. Ам ында 24 трактор кылдынган. Планы 88,8 хуу күүсеттинген. Колхозтуң механизаторлары тракторлар болгаш кожуг машиналарын септээр планын СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарының бетинде доозуп алырынга быжыг бүзүрелдиглер. Партийжи съездиге оларның күш-ажылчы төлептиг белээ ындыг.

Техника септелгези Чөөн-Хемчик, Эрзин, Кызыл, Бай-Тайга районнарының ажыл-агыйларында багай эвес чоруп турар. А Өвүр, Улуг-Хем, Тес-Хем, Каа-Хем, Тожу, Бии-Хем районнар тракторлар септелгезин оожум темп-биле кылып, хожудап турарлар. Мөңгүн-Тайга район 11 трактор септээр планының чаңгызын-даа кылып албаан. Үстүнде районнарда көдээ ажыл-агый эргелелдериниң болгаш ажыл-агыйларның тускай эртемниглери техника септелгезин дүргедедири, септээн тракторларның шынарынче кол кичээнгейни угландырары чугула. Ол талазы-биле боттуг удуртулганы чер-черде партия организациялары чедип ап, септекчилер ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаарын хандырар херек.

Черниң кежиин четтирер дизе

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында доктаал Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозунуң механизаторларының хей-аъдын көдүрген. Олар совхозка эрттирген шалыпчы неделяга идепкейлиг киришкеннер. Механизаторлар неделя дургузунда 5 тракторну, 150 плугну, 5 сеялканы, 4 андазынны болгаш тракторларның 8 моторун септээн. Шак ындыг күш-ажылчы чарыштың ачызында совхозтуң механизаторлары септелгени шалыпкын болгаш шынарлыг чорудуп турар.

Тракторлар септелгези Кызыл районнуң «Шамбалыг», «Көк-Тей», «Сукпак», Таңдыда «Революцияның чалбыыжы», Бай-Тайгада «Тээли», Чөөн-Хемчикте «Тыва» совхозтарда багай эвес. Ол совхозтар бо чылын септезе чогуур тракторларының 70—84,2 хуузун кылып алганнар. Бо ажыл-агыйларның тускай эртемниглери часкы хову ажылдарынга белеткелди чугула кылдыр көрүп, механизаторларның күш-ажылын эки организастааның үстүнде чижек көргүзүп турар.

Февраль 1-де медээ ёзугаар алырга, «Кызыл тук» совхозта 9, «Буруңгаар» совхозта 11, «Совет Тыва» совхозта 8, «Тоора-Хем» совхозта 3, «Торгалыг» совхозта 3, «Хемчик» совхозта 6 трактор септеттинген болуп турар. Бо ажыл-агыйлар септелгеге кирер ужурлуг тракторларның чартыын безин кылып албааннар. Септелгениң темпизи куду, күш-ажылды организастааны четпес.

Ажылда бар четпестерни чайладып, социалистиг чарышты калбартып тургаш, септелгениң темпизин дүргедедири — ол ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш удуртукчуларының хүлээлгези.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады

КЕЗЭЭДЕ ЧОН-БИЛЕ

ЧАДААНА хоорайның алдыы дужунда ооң-биле чаржалашкан чүве дег, чаа сүүр хараганнар аразының дазыражында чаттыла берген чыдар. Ооң иштин талазын Чадаана хемниң теректер, талдар, хадыннар үнген арыы хаажылаан, а кедээ талазын — бора шаттар хумагалаан ышкаш хүрээлеп алган турар. Бо дээрге СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң төвү-дүр. Ында ады-сураа алгаап, ажылажы-биле мактаткан кижилерле хөй. Оларның бирээзи-биле номчукчуну таныштырып көрейн.

Совхозтуң контуразы. Дөрбелчин хевирлиг улуг бажың. Ажыл шагы төнген-даа болза, оон кижилер үнүп-кирип тур. Бир булунда делгем өрээл. Даштындан көөрге, кижи ортузу эртип чоруур назылыг хире, шериг чораан болгаш, дурт сыны ам-даа хөнү хевээр, делгем эгиннери мөге-шыыраан херечилеп турар, чазык арынның шырайлыг ол дөрде стол артында олур. Мени көре тыртып каап, өөренген шериг чаңчылы-биле тура халып, ээлдек-эвилең мендилешкеш, сандайже олурарын чалады. Совхозтуң директору — Тимофей Күзегеевич Пичен-оол ол. Ооң идик-хевиинде орук доозуну ам-даа илдеп, элээн могап-турупкан хире: ол хүн арыгда, дагда хамык малчыннарын эргип, барбаан-на чери чок. Ынчалза-жок мээң салган айтырыгларынга күзелдии-биле харыылап олур.

Тимофей Күзегеевичини СЭКП-ниң XXV съездизинге Тывадан баар делегаттарның бирээзинге соңгааш, областың партия организациязы аңаа улуг идегелди көргүскен. Ол дугайын Тимофей Күзегеевич мынчаар чугаалады:

— Меңээ көргүскен ол бедик алдарны хамыктың мурнунда бистиң совхозтуң бүгү ажыл-ишчилеринге, ооң коммунистеринге хамаарыштырып турар мен. Совхозтуң бүгү байлаа оларның карак-кызыл күш-ажылының үре-түңнели-дир. Бисте ады-сураа үнген алдарлыг кижилер-ле хөй. Оларга чоргаарланып турар бис. Ёзулуг маадырлар ол-ла болгай. Ындыглар-биле чугаалажыр болзуңарза, кончуг солун.

ДИРЕКТОР бодунуң дугайында хөй сөс чугаалавады. Мактаныр хөөн чок, биче сеткилдиин оон-на билдим. А ажыл-херек дугайын чугаалажы бээримге ажыл-агыйның төөгүзүн директор бичии када-ла биске тө каап берди.

...1963 чыл. Ынчан Хайыраканга шыдал-бурразы хирелиг колхоз турган. Колхозчулар Тимофей Күзегеевичини колхоз баштаар черниң даргазынга соңгаан. Идегелди бузуредир ужурлуг. Бир-тээ коммунистке идегээнде партияның даалгазын чайлаш чок күүседир апаар. Чүүден эгелээрил? Чүнү кылза чогуурул? Ол болгаш оон-даа өске айтырыглар дарганың баштайгы базымнарындан эгелеп-ле тургустунуп турган. Бодап көрүңер даан. Колхозтуң экономиказы кошкак. Дүжүт ведергей чавыс. Инектен саап алыр сүт хензиг. Малдың хорамчазы улуг. Мергежилдиг тускай эртемниг кадрлар чедишпес. Ооң кадында тудуг-суурну база тургузар.

— Баштайгы үеде шиитпирлээр айтырыгларның хөйүнге мырынай албаарап турган мен — деп, Тимофей Күзегеевич сактып чугаалады. — Сайдараан ажыл-агыйны көдүрер төлээде, хамыктың мурнунда кижилер-биле ажылды үндезини-биле экижидери, ажыл-херекти шын организастаары, материалдыг идиг бериишкинниң шын ажыглаары эргежок чугула деп, коммунистер-биле чугаалашкаш, ынчаар шиитпирлээн бис. Бир ындыг чижекти көргүзүп көрейн. Ол үеде саар инекке онаштыр чылда муң литр безин четпес сүт саап ап турду. Бир-ле катап саанчы Моңгуш Алдын-кыс-биле ужуражы бергеш, оон айтырдым:

— Чылда бир инектен каш килограмм сүт саап алдыңар, Алдын-кыс Санаа-Байыревна?

— 900 килограмм — дей-дир.

— А өскелерниң кандыгыл?

— Оон-даа куду ийин.

— Өске районнарда бир инектен 2000 кг ажыг сүттү саап турар-дыр. А бис аңаа чүге четпес деп бис? Инектериңистиң уксаазы база эки-дир.

— Уксаа эки-даа болза, кажаа-хораа болгаш чем чокта хөй сүт кайын алдынар боор.

— Ол шын-дыр, харын. Ам мынчаар дүүржүп алыылы. Фермага үлегерлиг кажаа-хораны туттурар дугайында айтырыгны мен колхоз баштаар черинге тургузайн. А сен аныяк, идепкейлиг кижи-дир сен, ынчангаш саанчыларның ажылга кызымак, чүткүлдүг болурун чедип алырын оралдаш...

Ол чугаа аңаа салгын-биле хадып чоруй барбаан. Ийи чыл эрткенде-ле механизастаттынган инек кажаазын фермага тудткан. Ооң-биле чергелештир ферманы коммунистер, комсомолчулар-биле база быжыглаан. Ынчаар орта ажылдың түңнели дораан-на каракка көскү апарган. Элээн каш чылдар эрткенде-ле ферманың саанчылары республикада эң мурнакчыларның деңнелинге чедип турар апарган. Бүгү-ле чүве ажылды билдилиг организастаарында дээрзи оон-на тодаргай.

ТИМОФЕЙ Күзегеевич бодунуң кызымак шудургузу-биле, организакчы мергежилдии-биле хожудангай ажыл-агыйны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрүп шыдаан. Ажылды организастаарынга ооң арга-мергежилдиин, кижилерге хүндүлээчелиин, ак сеткилдиин көргеш, ажыл-ишчилер ону хүндүлээр, ооң аайындан эртпес, нийти ажыл-херектиң эрге-ажыы дээш сагыш човаар апарган. Директорнуң ажылының чажыды чогум-на ында.

Ажыл-агый шак ынчалдыр көдүрлүп эгелээн, ооң экономиказы чылдан чылче быжыгып, ажыл-ишчилерниң моральдыг болгаш материалдыг сонуургалы бедээн. Малдың баш саны көвүдеп, продуктулуу-даа бедээн, тарааның база өске-даа культураларның дүжүткүрү улгаткан, мал, чер ажылының культуразы сайзыраан.

Чоорту бо ажыл-агый районнуң мурнакчы ажыл-агыйларының бирээзи апарган. Ёзулуг коммунист, партийжи удуртукчу, ажыл-агыйжы кижи бисте келген-дир деп чүвени чон биле берген, ажыл-ишчилерниң ортузунга директорнуң ат-алдары бедээн. Бүдүрүлгеге күш-ажылчы сагылга-чурум экижээн. Ажыл-ишчилерден, специалистерден негелде улгаткан. Чүге дээрге директор бодундан болгаш оон удуртулгазында кижилерден негелделиг. Ол ындыг болбастың аргазы чок. Тыва эки турачылар-биле Украин черге барып, фашистиг эжелекчилерге удур тулчуушкуннар үезинде быжыг тура-сорукка, сагылга-чурумга ол чаңчыккан. Ол аңаа взвод командири чораан. Дубно, Ровно, Сурмичи дээш тулчуушкуннарга ол дайынчы өөру-биле кады эрес-шудургу тулушкан. Ооң дайынчы шылгаралын Төрээн чурт бедик-биле үнелеп, орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз ам хөй адырларлыг улуг ажыл-агый болу берген. Тоску беш чылдың доозукчу чылында совхоз багай эвес түңнелдерни чедип алган. Сүттү болгаш дүктү бүдүрериниң база күрүнеге садарының беш чыл планын, хойзуну баш санының өстүрериниң онаалдазын ажыр күүсеткен.

СОВХОЗТУҢ төвү Хайыраканда болгаш Хендергей салбырында тудуг ажылдары дыка калбарып келген. Тоску беш чылда 2500 дөрбелчин метр ажыг шөлдүг бажыңнарны болгаш культура-амыдыралдың база ажыл-агыйның өске-даа хөй объектилерин ажыглалда киирген. Электриктилге калбак нептерээн. Бедик вольтулуг электри энергиязын чүгле суурларда эвес, харын малчыннарның турлагларында безин ажыглап турар. 55 бажың газтыг. Оңгу беш чылдың бо баштайгы чылында 418 муң рубльдиң янзы-бүрү тудуг ажылдарын кылыр болгаш 20 ажыг бажыңнарны газчыдар.

Бо ажыл-агый бодунуң сураглыг мурнакчыларынга чоргаарланып турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Ленин орденниг Алдын-кыс Моңгуштуң удурткан Дөргүн сүт-бараан фермазы чүгле районда эвес, харын республикада мурнакчыларның бирээзи. Ферма тоску беш чыл планын эрткен чылдың сентябрьда күүсеткен. Ында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Маадыр-не Дүктүг Ондар, Зоя Моңгуш, Долума Моңгуш ышкаш саалданың ёзулуг мастерлери хөй. Ферманың коллективи ам кышкы үеде-даа сүт саалдазын кудулатпайн, инектен-не хүнде 9—11 литр сүттү саап ап турар. Саанчылар партияның XXV съездизинге алдар кылдыр ооң ажыттынар хүнүнге чедир ийи айның онаалдазын хуусаа бетинде күүседирин, он тонна сүттү пландан ажыр садарын хүлээнген.

Дөргүнчүлер оңгу беш чылдың баштайгы чылында бедик хүлээлгени алган. Инектен-не 2250 литр сүттү саап, 600 тонна сүттү бүдүрерин, 500 тоннаны күрүнеге садарын, төрүүр чүс инекке онаштыр 90 бызааны доруктурарын, бызаадан-на хонук санында 500 грамм немелде деңзини алырын шиитпирлээн.

Хой ажылының мастерлери Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг Чудуймаа Сат, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуну, хөй-хөй дайынчы шаңналдарның болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Вера Байлак, Омчаа Ооржак тоску беш чылдың доозукчу чылында төрүүр чүс баш хойга онаштыр 100-тен 115 баш чедир хураганны өстүрүп, ажыл-агыйга эң арбын дүктү киирген.

— Бистиң малчыннарывыс, механизаторларывыс партияның XXV съездизин төлептиг уткуур, ниитиниң малын кыштан хүр ажырар дээш бүгү хемчеглерни ап турарының ачызында малдың кышкы байдалы эки, чеми-даа четчир — деп, директор чугаалады. — Бо хүннерде инек болгаш хой төрүп эгелээн, оларның чаш төлү меңди алдынып турар.

СОВХОЗТУҢ техниктиг хандырылгазы сөөлгү чылдарда дыка өскен: ам ында 30 ажыг чүък машиназы, 28 комбайн, 50 ажыг трактор болгаш кедээ ажыл-агыйның өске-даа хөй янзы техниказы бар.

Тываның хоочун механизаторларының бирээзи РСФСР-ның алдарлыг механизатору, Ленин орденниг Кара-оол Сандакович Чавыдак, совхоз бүдүрүлгезиниң хоочуну Мария Шоочаевна Саңгы-Бадыраа, кедээ профессионал-техниктиг училищениң совхозта салбырының башкызы Очур Шанмакович Ховалыг ышкаш ат-сураглыг кижилер аныяктарның идегелдиг дагдыныкчылары болуп, боттарының ажыл-ишчи байлак дуржулгазын оларга дамчыдып берип турар.

Ажыл-агыйның экономиказының хөгжүп, ажылчыннарның ажыл төлевириниң өзүп турары-биле чергелештир, оларның материалдыг чаагай байдалы болгаш культура деңнели соксаал чок бедип орар.

Совхоз кедээ ажыл-агыйның специалистери-биле бүрүн хандыртынган, оларның хөй нуруузу — ол-ла черге төрүттүнген, өскен кижилер. Күш-ажылчы шылгаралы дээш эрткен чылдарда орден болгаш медальдар-биле 34 кижи шаңнаткан.

Т. К. Пичен-оолдуң ажылы хүнү эртен даң бажында эгелээр. Дөртен чылдар үезинден бээр коммунист, үжен муңчуларның бирээзи, кедээ ажыл-агыйны көдүрер дээш идепкейлиг, бодун бердинген демиселчи ол кижи ынчалдыр ажылдап чаңчыккан. Ооң шиитпирлевес айтырыы-даа чок. Ону үргүлчү «бут кырынга турар» кижи деп чугаалап болур. Совхозтуң ажыл-ишчилери ажылдап, чурттап турар чер бүрүзүн — салбырларны, бригадаларны, фермаларны, кыштагларны директор хүннуң чыгы кезиир. Ону чер-ле болганда кижилер манап турар.

— Бистиң ажылывыста четпестер болгаш чедир кылдынмаан чүүлдер хөй. Мал болгаш чер ажылының продуктулуу ам-даа чавыс. Ынчангаш ол айтырыгларны бүгү специалистерниң, ажылчыннарның киржилгези-биле шиитпирлээриниң хемчеглерин ап турар бис — деп, Тимофей Күзегеевич чорур турумда түннеп чугаалады. Кижилер-биле чугаалажып, ажылдап, олардан негелдени салып билир кижиниң чугаазынга ханы бүзүрел-биле аъттаныптым.

КОММУНИСТЕРНИҢ ленинчи улуг партиязының ээзэчеглиг съездизиниң делегады болурундан артык улуг аас-кежиг, алдар-хүнду, харысалга кайын турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуну, ленинчи партияның кезээде ажыл-ишчи дайынчызы Тимофей Күзегеевич коммунистерниң ол бедик идегелин шынзыдып шыдаарынга кымда-даа чигзинмес.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: үстүнде — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң директору, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады **Т. К. ПИЧЕН-ООЛ**; он талазында — РСФСР-ниң алдарлыг механизатору персоналдыг пенсионер **К. С. ЧАВЫДАК** аныяктар-биле; солагай талазында — совхозтуң мурнакчы саанчылары **Д. ОНДАР, З. МОНГУШ, Д. МОНГУШ.**
В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

ПЛЕНУМ БОЛГАН

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң II пленуму болуп эрткен. Партияның XVI область конференциязының түңнелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары Ш. П. Кууларның илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан.

«Шекпээр» совхозтуң директору Ш. Ооржак, «Хемчик» совхозтуң хойжузу С. Саны-Маадыр, «Дөн-Терезин» совхозта партия организациязының секретары Ч. Сарыглар болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

СЭКП обкомунуң кедээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи М. Е. Абрамов пленумнуң ажылынга киржип, чүве чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды пленум хүлээп алган.

„ШЫНГА“ харыы

КЫШТАГЛААШКЫН ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ

Бо чылдың январь 6-да үнген солунга «Кол кичээнгейни — кыштаглаашкынче» деп эгелиг «Шынның» рейд бригадазының чүүлү парлаттынган. Ук чүүлде Чөөн-Хемчик районда мал кыштаглаашкынында шынгыы четпестерниң уламчылап турарын рейд бригадазының кежигүннери илереткен.

Ында бижип турары болза, «Сүт-Хол» совхозтуң Кара-Чыраа, Ак-Тал-Аксы, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы, Ленин аттыг колхозтуң Кызыл-Чыраа сүт-бараан фермаларында кыштаглаашкын дүвүреңчиг. Үстүнде айыттынган черлерде инектерниң ажаалдазы багай, кажаалар септеттинмээн, мал чеми чедир белеткеп алдынмаан, совхозтарның болгаш колхозтарның мал эмчилери ай-айы-биле малчыннарга барбаан.

Чижээ: Хөндергей салбырның мал эмчизи хөй кадарчызы К. Мартылдайның аалынга ноябрь айдан бээр келбээн.

Райкүүскемнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги эш Н. Ялаковтуң шүгүмчүлелге хамаарыштыр редакцияга бижээни болза:

Рейдиде илереттинген четпестер шын боор бадыткаттынган. Ол четпестерни чайладыры-биле хемчеглерни ап чорутткан. Сүт-бараан фермаларында байдал ам экижээн. Амгы үеде районнуң колхоз, совхозтарында мал чемгерер 8 цехтер немей ажылдап эгелээн, кажааларны чылыдыр септээн, сүт саалдазының үе-дүн база эде тургускан.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң 1975 чылда мал ажылының талазы-биле кылган ижин түңнээн баланс комиссиязы бо талазы-биле ажылды четпес деп көрген. Совхозтуң кол зоотехниги эш В. Моңгуштуң мал кыштаглаашкынын кошкак удуртуп келгени дээш январь айда шалыңының үштүң бирин тырткан. Ол-ла айда «Чыраа-Бажы» совхозка эрткен хыналданың түңнелинде совхозтуң мал ажылында хөй четпестер илерээн. Ынчангаш совхозтуң кол зоотехнигин болгаш кол мал эмчизин хемчег алган.

Херээженнер чөвүлелинде

ДЕМНИГ КҮШ

Тес-Хемниң херээженнер чөвүлелдери тускай ажылдап кылган хемчеглер ёзугаар «Эң эки саанчы», «Эң эки кыргыкчы» дээш, өске-даа конкурстарны эрттирип, маадырлар-биле ужуражылгаларны, херээженнерниң чайгы, кышкы спартакиадазын чер-черлерге организастап эрттиргеннер. Районда ниитизи-биле херээженнерниң 5 чөвүлели, 35 агитквартира болгаш Самагалдай суурда 8 микрорайоннар бар. Бо дээрге херээженнер ортузунга политмассалыг ажыл чорударынга улуг күш бээп турар.

«Чодураа» колхозтуң Берт-Даг суурнуң, Самагалдайның херээженнер чөвүлелдери багай эвес ажылдап турар. «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазы коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик адын төлептиг эдилеп турар. Саанчы бүрүзү партияның XXV съездизинге уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгелер алгаш, чарыштың эгелекчилери болганнар.

Чоокта чаа Самагалдай суурга микрорайоннар концерттериниң көрүлдези болуп эрткен. Аңаа шупту 6 микрорайон киржикен, концерттиң тематиказын — партияның XXV съездизинге, делегейниң херээженнер чылынга турасказткан. Концерттерниң үткашынары болгаш оюн-көргүзүү элээн эки чыдарлыг болганын жюри кежигүннери демдеглээн.

Суурнуң херээженнер чөвүлели библиотека ажылдакчылары-биле кады В. Закруткинниң «Авыралдыг ие» деп номунга номчулга конференциязын, «Кыстың чоргааралы» деп тематиктиг кежээни, «Херээжен дугайында тоожу» деп кинонуң сайгарылгазын бедик деңнелге эрттиргеннер.

СЭКП райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизи болгаш районнуң херээженнер чөвүлели арагалаашкынга удур демисел комиссиязы-биле кады арагага хандыкчыыр, уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас херээженнер-биле доктаамал ажылды чорутканының түңнелинде, ындыгларның саны эвээжеп, оларның хөй нуруузу ажыктыг күш-ажылче хаара туттунганнар. «О-Шынаа», «Тес-Хем» совхозтарга, «Ак-Эрик» колхозка корум-чурумнуң, политооредилгениң, херээженнерниң ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржилииниң, хой оолдаашкының үезинде малчыннарга боттуг дузаны чедирип, сакманчыктерни организастаарының дугайында семинарларны эрттирилээн.

Ооң-биле кады чамдык ажылдар кылдынып турза-даа херээженнер чөвүлелдериниң ажылында четпестер база бар. Чоннуң чурттап турар черниң аайы-биле политкижизидилгелиг ажылдар ам-даа үениң негелдезинге чедир тургустунмаан. Шеригже аныяк оолдарны үдээрин, аныяктарның кударын, чаа паспортту тыпсырын, чаа төрүттүнген уругларга төрүттүнгениниң дугайында херечилелди тыпсырын байырлалдыг байдалга эрттирери чугула. Аныяк херээженнерни механизаторнуң мергежилинге өөренип алырынче ам-даа чедир пропагандалавайн турар.

Агитквартиралар болгаш микрорайоннар чүгле өй-өйде концерт көргүзүп кагбайн, политмассалыг ажылды доктаамал чорудары негеттинип турар. Ылаңгыя ажыктыг ажыл кылбас, арагалаашкынче хандыкчыыр, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр кижилер-биле доктаамал беседаны кылып, чурттап турар бажыңынга-даа барып, амыдырал-чурттаалгазы-биле таныжып, школага уругларының өөредилгезин хынап, оларның дугайын чон мурнунга чугаалажып, эш-хуузунуң судунга көрүп, тодаргай хемчеглерни алыр болза, байдал улам экижиир. Ындыг кижилер-биле колхозтарның база совхозтуң удуртукчулары, чер-черде кедээ Советтер, профэвилел, комсомол организацияларында болгаш культура ажылдакчылары шупту чаңгыс демниг, негелделиг ажылдаары негеттинип турар.

Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде мынча деп айыткан болгай: «Ажылдап турар херээженнерниң күш-ажыл болгаш амыдырал байдалдарын экижидер. Чаш уруглуг болгаш ажылдап турар херээженнерге ук чаш уруг бир хар четкиже, ону ажаап-карактаары-биле холбашкан төлээниң чамдык хүннерин төлеп бээрин доктаадыр. Уруглардыг херээженнер долу эвес ажыл хүнүн ийикпе азы долу эвес неделяны болурунуң, ол ышкаш бажыңга ажылдаарының калбак аргаларын тургузар». Бо дээрге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың херээженнер дугайында чаагай сагыш салыышкынының база бир тодаргай илерээшкини-дир. Маңаа харыы кылдыр бистиң районнуң херээженнери оңгу беш чылдың баштайгы чылындан-на бүгү күжүн, билиин харамнавайн районнуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге идепкейлиг киржирлер.

М. ОЮН,
Тес-Хем районнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

АРА ХОНГАН ААЛЫМ

Совет көдээниң кижилери

Агарны Улуг-Үзүктеп ашкаш, Шарануур кайы сен дээш, кудургайны куду чөлээн бадыптым. Хүнүң арыг ак харга чайыннанган херелдери каракты чылчырыктадып чор. Дугайда болгаш Божалыг-Бүүрээзинде аалдарның ыштары ында-мында көзүлгүлей-дир.

Хар шору кылын, челген аъттың ыяш шоолуг карарбас. Чоок кавыда кыштаг база чок хире, зилгиден өске хар шыраан чүве чок. Даштар безин көзүлбес, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, кайнаар-даа көөрге — ак чайт!

Шарануурга чоокшулап, дөңгеликтиг черге келгеш, аъдым аксын тыртып алдым. Бодалга алзып чортуп чорааш, канчангаш-ла көрүптейн дээримге, мурнумда эмгежок теве чор. Буураның киргин үези бо-ла болгай деп бодап кээримге, бажым дүгү адыш кыйды. Дезер арга база чок, долгандыр дөңгелик. Кирген буураның каржы-дошкун аажы-чаңының дугайында тоолчургу чугаалар, өш-биле дөмей, сагыш-бодалды амыратпастаап турупкан. Ынчан дүүреп чорумда, аас-кежик боор, тевелер аразында аъттыг кижи көзүлдү. Ам-на харын, ачыраан, кымчыланы каапкалымны безин эскербээн болдум.

Чайын бөөрга, шалың дүшпес
Шарануур деп чайлаамайны.
Кыжын бөөрга, хыраа дүшпес
Кырган-Агар чуртумайны.

Тевелер чанынга кээримге, дилги кежи бөрттүг, сарыг бодарлыг негей кеткен болгаш урук сөөрткен аныяк эр мени уткуй чөлээп келди.

— Үүле бүтсүн!

— Чорук чогузун!

— Кыш хүр-дүр бе?

— Кыш хүр-дүр, силерниңде хүр-дүр бе?..

Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң тевежизи Хамааты Шимекович Шимет-биле ужуражы бергеним ол. Ам буура менче шавар-даа болза, тоовас мен: чанымда урук туткан малчыным бар-ла болгай. Ынчалза-даа кирген бууралардың бараанындан безин сезиничи аажок чорду: хөрээ хылдаан, аксы көвүктелген, үнчү бөлу дошталган. А тевежи мээң байдалымны кайын билир, харын, чугаа эреп салдыкпайн-на чор:

— Мээн харысалгамда үш чүс ажыг мал бар ийин. Адааннарның нуруулайын малчыннар далбый тырттар, шанактаар дээш үлежип берген. Мында иңгиннер, тайлактар болгаш ам шанактан өөредир торуннар арткан.

Бодум Эрзинде чурттап турар мен. Ынчалза-даа алдарлыг тевежи гвардейжи Михаил Дөнчүннуң пенсияже үнгенин, оон тевезин бо Хамаатының хүлээп алганын бурунгу чылын-на дыңнаан мен. Ам кыштың адак айында безин семизи олчаан тевелерни көрүп, Михаил Кумаевичиниң бүзүрелдиг салгакчыны тыпканынга иштимде өөрүп турдум.

Хамааты тоску беш чылдың доозукчу, теве малдааныңның бирги чылында төрээн теве бүрүзүнден чаңгыс-даа бодаган хоратпаан. Ол чүл дээрге-ле төрүүр чүс энгиинге онаштыр 100 бодаганны доруктуруп алганы-дыр. Кыргып алган дүгү база эвээш эвес, теведен-не 5,5 килограмм.

Чугаалажып чорувуста хүн ажар чоокшулай берди. Тевежим уругун менче сунупкаш, бөлу сыдым тудуп алды.

— Ажырбас, анар, көртпанар. Уруктуг кижиже шаппас бууралар — дээш, кускуннаваан ышай бөрга, тевелер бөлдүнчү берди. Кодаанга киир сүрүп келдивис.

— Автолавка хире-хире келир-дир. Кандыг-даа бараанны чагыырга, бар болза-ла, эккеп бээр. Солуннар база кээп турар. Чүгле кижи эмчизи сураг, чаш урук-дарыглыг улуска олла берге-дир. Партияның XXV съездизинге Төп Комитеттиң төлевилелинде медицина дузазының шынарын болгаш кадык камгалал албан черлериниң ажылын организастаарының деңнелин бедидерин, черле ынчаш социал хөгжүлдениң болгаш улустуң амыдырал деңнелиниң бедидерин онзалап көрген чорду. Колхоз баштаар чери бо талазы-биле хемчегни ам-на күштелдирер боор — деп, өгнүң херээжен ээзи, чеди уругнуң иези Кара-кыс чугаалап ор.

Көржен одааң суугунуң, черле өгнүң чылыы аажок болду. Кидизин илип, доразын хар-биле хөөп, так кылдыр чылыглап алган. Үш улуг уруу өөренип турар, чүгле бичиилери арткан-даа болза, өг иштиниң эмге-сескелиг, арыг-силии аажок. Ынчалза-даа колхозтуң малчыннарында бажыңгалгаттың ам-даа эвээш туттунуп турарындан эгелээш бо беш чылда амыдыралдың кайы хире экижиириnге чедир чугаалажып ор бис. Бо бүгүнү чогумчалыг шиитпирлээрде 1976 чылда шудургу ажылдаар ужурлуг. А бо өг-бүле төрүүр чүс энгинге онаштыр 100 бодаганны доруктуруп алырын, теве бүрүзүнден 6 килограмм дүктү кыргыырын, тевениң ажаалдазын экижидерин хүлээнген.

Хүндүлээчел тевежиниң өөнге чугаалажып хонгаш, эртенги чывар соонда аъттаныптым. Оон бээр каш хонук эрте-даа, ол чугаакыр болгаш чазык өг-бүле, кирген буурлар болгаш чүм харлыг хову сагыштан ыравайн-дыр. Мону бижий берген ужурум-даа ол.

С. ОЙДУП.
Шаранүүр — Эрзин.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

НЕГЕЛДЕ КУДУ

Эрткен пятницада Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчулары отчёт-соңгулдалыг хуралынга отчёттуг үеде чедип алган чедиишкиннерин түңнеп, баштаар черниң ажыл-чорудулгазын хайызы-биле анализтеп чугаалашкан болгаш келир үениң сорулгаларын тодараткан.

Хуралга илеткел кылган колхоз баштаар черинин даргазы Ш. Ч. Ондар болгаш санал берген колхозчулар ажыл-агыйның бүгү адырларынга эрткен тоску беш чылда кандыг чаартылгаларның болганын база 1975 чылдың планныг онаалдаларының канчаар күүсеттинип келгенинин дугайын тодаргай сан, фактыларга көргүскен. «Х Улуг хурал» колхозтуң турар чери, аңаа хамаарышкан девискээр ниитинин ажыл-агыйын хөгжүдеринге кончуг таарымчалыг. Ындыг болзажок сөөлгү чылдарда агаар-бойдустуң таарымча чок боон келгенинден база колхоз баштаар черинин организакчы ажылының кошсаандан ниитинин ажыл-агыйы эки хөгжүвейн турар. Харын-даа чамдык көргүзүглер моон мурнунда турганындан кудулаан. Чижээлээрге, 1970 чылда турганынга деңнээрге ниитинин малының баш саны 1,2 хуу кудулаан.

«Х Улуг хурал» колхоз тоску беш чылда мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының талазы-биле планныг онаалдаларын (чүгле сүттү чугаалаваска) база мал бажы өстүрериниң, продукцияның бот-үезин чиигедириниң бүгү көргүзүглерин күүсетпээн. Эрткен 1975 чыл колхозка берге болган. Планнаттынган бүдүрүлге көргүзүглери шуут күүсеттинмээн, малдың өлүп хораар, чидер чоруу көвүдээн. Ынчангаш колхоз чыл дургузунда 860 муң рубль орулга алыр планын 529 муң рубльге күүсеткен. Күрүнеден алган узун болгаш кыска хуусаалыг чээлилерниң дуглаттынмаан өрелериниң ниити түңү 1 млн. рубль ашкан.

Үстүнде хожудаашкыннар чүнүң чылдагааны-биле болдунганыл? Ол болза, бирги ээлчегде колхоз баштаар черинин, оон даргазы Ш. Ч. Ондарның колхоз бүдүрүлгезиниң удуртур звенозунуң ажыл-чорудулгазын эки организастап шыдаваанындан база түс-түс адырларның специалистеринин бот-харысалгазын бедитпейн, олардан негелдени кудулатканындан болган дээрзин санал берген колхозчулар шын айтып, шүгүмчүлээн. Ылангыя бухгалтерия аппаратының ажылында четпестер улуг. Отчёт, учёт сандаргай байдалда турар. Чогум кайы адырның, кандыг чылдагааннарның уржуундан хожудап турарын база перспективтиг айтырыгларны кандыг янзылыг шиитпирлээрин айыткан, түңнел кылган анализти улуг экономист Т. Полева-даа, кол специалистер-даа тургуспайн турар деп чугаалап болур.

«Х Улуг хурал» колхозтуң экономиказының кол адыры — хой ажылы. Колхозтуң бүгү орулгаларының барык 90 хуузу оон кирип турар. Ынчангаш ниитиниң малының уксаазын экижидери, аңаа быжыг чем-суурну тургузары, бода болгаш шээр малды ажаап өстүреринге, тодаргайлаарга эът, сүт, дүк бүдүреринге специализастаашкынны, концентрастаашкынны эртемге үндезилеп ажыглаары амгы үениң эң чугула негелдези апарган.

Бо айтырыглар «Х Улуг хурал» колхозта ам-даа шиитпирлеттинмейн турар. Мал ажылын эрги чыдып калган арга-биле чорудуп турар. Шээр болгаш бода малды семиртип азыраарының комплекстери, мал чеми болбаазырадыр цехтер ам-даа тургустунмаан. Бүгү мал хөй одарларда кыштаглап турар. Бир эвес республиканың өске ажыл-агыйларында ышкаш мал чеми белеткээр, сөөртүр доктаамал бригаданы тургузуп, эът, сүт, дүк бүдүрериниң улуг комплекстерин тургускаш, оларга хөй малды мөөңнеп азыраар болза, чарыгдалдар эвээжеп, орулга арбыдаарының бүгү барымдаалары бар.

Отчёттуг илеткелге он ажыг хойжунуң аттарын адааш, олар эрткен чылын чүс хойга онаазаштыр 17-ден 40 чедир хураганны алган деп демдеглээн. Ындыг куду көргүзүглүг малчыннар шуптузу аныяк хой малдаан улус. Оларның чугаазы-биле алырга, колхозтуң специалистери кыс малдың баш санын өстүрериниң планы күүсеттинмес хевирлиг апарганндыр дээш аныяк хойларны эдержилгеге киириштирип турар. Оон уламындан олардан эки ашкарлыг хураганнар алдынмас, харын-даа боттары чудап өлүп турар.

Маңаа хамаарыштыр колхозтуң аныяк мурнакчы малчыны А. Содунамның бодунуң саналынга чугаалаан сөстери бо-дур:

— Меңээ баштай тогду хойларны хүлээдип бергеш, бистиң специалистеривис, мен удурланып турумда-ла, оларга эрте төрүүр кылдыр кошкарлар салдырды. Ол кошкарлар уксаа-даа чок, артында-ла кодур болгулааннар. Оон түңнелинде хөй хураган төрүттүнген дээр-ле өлдү. Иелериниң сүдү база чок болган. Мындыг чорук бисте ам-даа үргүлчүлеп турар. Эрткен чылын үш муң ажыг хураган өлген болгай. Специалистерден, ылангыя кол зоотехник эш Н. Шараптан негелдени күштелдирер херек. Бистиң специалистеривис малчыннарга ховар баар, боттуг дуза чедирбестер-дир. Малчыннар аразында чарышты безин орта түңнеп, үндүрбейн турар болгай.

Колхозтуң тарылга шөлүнүң чартыктан хөй кезии азы 700 гектар хире чер суггаттыг. Сиген кезер шөлдер Улуг-Хем шынаазында база-ла эки черлерде турар. Ындыг болзажок черни хумагалыг ажыглаваанындан, чер ажылының культуразының куду боор турарындан тараа болгаш мал чеми культураларының дүжүдү чылдың-на кудулап турар. Тараажыларның күш-ажылын организастааны багай. Илеткелден болгаш саналдардан алырга хову бригадаларында доктаамал ажылдап турар кижилер чок, техниканы калагалап, ажыглап турарында улуг четпестер бар. Ылангыя тракторларны, көдээ ажыл-агыйның өске-даа техниказын механизаторларга акт-документ ёзугаар бижиглевейн турар. Санал берген колхозчулар И. Амыртаа, М. Чылбак баштаар черинин, кол агроном Ч. Моңгуштуң Улуг-Хем шынаазында ажыглаттынмайн турар кур черлерин аңдарып тарыыр, суггарылга системазын калбартыр дээн ышкаш перспективтиг айтырыгларже кичээнгей салбайн турарын шүгүмчүлээн.

Тудуг-суур ажылы бо колхозта шуут сандараан деп чугаалап болур. Тудугжу Н. Нурсаттың хуралга кылган шүгүмчүлели бо:

— Бригадирлеривис үргүлчү солчуп келген. Чыл санында колдуунда-ла удуртур кижи чок ажылдап келдивис. Кылыр ажылдың, тудар тудугнуң айбажы билдинмес болгулаар. Боттарывыс, аңаа орар эвес, колхоз даргазындан машина дилеп багаш, малчыннар кыштагларын септеп чорупкелдивис. Бо чылын 3 муң кубометр тудуг, 2 муң кубометр ажыг одаар ыяш белеткээр улус бис. Тайгада чурттап турар бажыңывыста лампа-даа, приемник-даа чок, солуннар база келбес. Ыяш сөөртүр тракторларывыс чедишпес. Бистиң ажылывысты хынап турар кижи-даа чок.

Бо болгаш өске-даа шүгүмчүлелдерни алырга «Х Улуг хурал» колхозтуң удуртулгазының, ылангыя тускай эртемниглерниң ажылында четпестер улуг. Колхозчуларның отчёт-соңгулдалыг хуралга кылган шүгүмчүлелдеринден СЭКП Кызыл райкому, райкүүском чогуур түңнелдерни кылып, колхозтуң экономиказын көдүрер талазы-биле практиктиг дузаны чедирер ужурлуг.

Колхоз баштаар черниң даргазынга Ш. Ч. Ондарны соңгаан.

С. МААДЫ,
«Шынның» тускай корр.

МАЛЧЫННАРЖЕ ҮНЕРИНИҢ МУРНУУ ЧАРЫЫНДА

Бай-Тайга райпозунуң автолавка чолаачылары тоску беш чылда шалыпчы ёзу-биле ажылдаан. Олар ол үениң иштинде үүрмектеп садар бараан саарылгазын 102,2 хуу күүсеткен.

Беш чылдың шалыпчылары оңгу беш чылдың баштайгызын күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле үткээн. Автолавкаларның чолаачы-садыгжыларын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгүэвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалы-биле танышкаш, улам сөрүк кириишкиннииг ажылдап турар. Районнуң мурнакчылары партийжи чээрби бешки съездини төлептиг уткуур дээш бараан саарылгазын көвүдедирин, ырак-узак черлерде чурттап турар малчын аалдарның чонун аъш-чемниң болгаш үлетпүрнүң эргежок чугула барааннары-биле хандырарын бо чылгы бедиткен хүлээлгелеринде алганнар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) автолавка чолаачылары Оттук-оол Кара-Сал, Маадыр-оол Хомушку, Чылбак-оол Иргит болгаш Николай Очур олар малчын кодан-нарже үнериниң мурнуу чарыында.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КАМНАЛГАЛЫГ ЧАРЫГДАВЫШААН...

Дажыма Лудупович Иргит Таңды районнуң «Россия» совхозунга 21 чыл инек кадарып келген. Малды кыштан хүр ажырып алырын ол чугула кылдыр санап турар. Чүге дээрге, мал чемин совхоз көвүдедир белеткеп албаан. Ынчангаш кыш эгелеп турда, мал чемин төпкс мөөңнээр деп малчыннар хуралынга шиитпирлээн. Ону доктааткан норма ёзугаар кодан бүрүзүнге чедирер кылдыр дугурушкан.

Эрткен чайын совхоз чамдык ажылдарны чоруткан. Суур төвүнде болгаш Балдырганныгда 800-800 баш мал тургузу азыраар ийи семиртилге пунктузун ажыглалда киирген. Ында малды чемгерери бүрүн механизастаттынган, чылыг сугну кандыг-даа үеде малга ижиртип болур.

Чемни малга нормалап бээри, чылыг суг-биле хандырары кышкы үеде малдың дириг деңзизин өстүрериниң бир аргазы болур. Ооң-биле кады инек кадарчыларының ажылы чиигээн. Оларга ам чүгле кажаа иштиаштаары арткан.

Кажааларны мал адаанга чадыг салыр кылдыр таарыштыр туткан. Ам саваңны мал адаанга чадар хамаан чок, ону малга бээриниң хемчээли дыка кызырылган.

Совхозта ажыл-ижинге кызымак кижилер эвээш эвес. Оларның бирээзинге Константин Двиен-оолович Канчыыр-оол хамааржыр. Ол төлептиг ажыл-ишчи каш чыл улаштыр район болгаш көдээ Советтериниң депутадынга соңгуттуруп келген. Ол Балдырганныгда партия бөлүүнүң удуртукчузу. А Дажыма Лудупович Иргит—партияның XVI область конференциязының делегады, мурнакчы малчын. Ол ам кады ажылдап турар эжи Окай-оол Оюн-биле малдың хонукта немелде деңзизин 600 грамм чедирер тургаш, 620—660 грамм немелде деңзини ап турар.

ЧУРУКТА: малды чемгерип турары.

Сөзү болгаш фотозу М. ДАГБАНЫЫ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ГДР-НИҢ СУДНО БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНДЕ

БЕРЛИН. ГДР-ниң судно кылыр бүдүрүлгелеринге эрткен беш чылдың дургуаунда ниити суг базар хемчээли 1,6 млн. тонна болуп турар 400 судноны тургускан. Ол үениң дургузунда бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдези 27 хуу ажыг болган. Беш чыл иштинде республиканың корабль тургузукчулары 24 чаа судноларны кылып үндүрерин шиитпээдип алган. ГДР-де эң улуг судно бүдүрүлгези—Ростоктуң «Варнов-Верфтиң» «Меркур» хевириниң баштайгы контейнер сөөртүкчүзүн ССРЭ-ниң Ыраккы Чөөн чүк далай пароходствозунга декабрьда дамчыдып берген. Аңаа хары угда каш-даа чүс контейнерлерни чүдүрүп болур. ГДР-ниң судно тургузукчуларының эң улуг чагыкчызы — Совет Эвилелинге эрткен чылын 23 судноны чорудуп берген.

ЗАВОД КАЛБАРЫП ТУРАР

ВАРШАВА. Нысада аар дериишкиннер үндүрер заводту чаартыр кылыр талазы-биле ажылдар эгелээн. Нысада завод чигир заводтарынга болгаш күгүр кислотазының заводтарынга херек-лээр комплекттиг дериишкиннерни бүдүреринге специализастаттынып турар. Ооң продукциязы социалистиг чурттарда, ооң иштинде Совет Эвилелинде, а ол ышкаш ГФР-де, Испанияда, Грецияда, Марокада, Иранда, Иракта, Турцияда улуг-биле херегледтинип турар. Чаартыр кылышкын доостурга, 1978 чылда, заводтуң бүдүрүлге күчүзү ийи катап өзер.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

БУДАПЕШТ. Венгр найысылалды чаа беш чылдың баштайгы чылында хөгжүдериниң планын хүлээп алган. Бо чыл Будапештиң чаагайжыдылгазынга база бир чугула үе болур. Хоорайга чаа чурттаар кварталдары болгаш кудумчулар, парктар база скверлер бар апаар амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелериниң калбак четкизи тургустунган турар. Ол сорулгаларга 1976 чылда 20 млрд. форинтини тускайлаан.

МООЛ НОМНАР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

УЛАН-БАТОР. Ында моол номнар делгелгезин ажыттынган. Республиканың төп болгаш чер-черде ном парлап үндүрер черлери боттарының 1500 аттыг продукциязын: эртемнерниң янзы-бүрү адырларының аайы-биле номнарны, журналдарны, дептержигештерни болгаш плакаттарны делгээн.

Чүгле 1975 чылда Моолдуң ном үндүрер черлери ниити тиражы 5,3 миллион кезек 550 аттыг номнарны чырыкче үндүрген.

КУБА ЧЕРНИҢ ХАЙЫРАЗЫ

ГАВАНА. Кубада эң улуг банан ажыл-агыйларының бирээзи «Артемисаның» кедергей улуг плантациялары Гаванадан барыын талазынче шак хире чоруур черде чаттыла берген чыдар. Революцияның тиилелгезиниң мурнунда помещиктиң эдилелинге турган черлерге сес чыл мурнунда тургускан «Артемиса» ажыл-агыйның ажылдакчылары гектар чер бүрүзүнден 12 тонна чедир банаңнарны чыып ап, ооң-биле найысылал моожузунуң чурттакчыларының херегленин долу чергези-биле хандырып турар. Ында бананнар-биле чергелештир, ананастарны, цитрустарны, кофени, картофельди тарып өстүрүп турар. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедирин дээш социалистиг чарыш «Артемисаның» ажылчыннарының ортузунда калбарган.

(СЭТА).

Политкомиссияның медеглели

ЛИССАБОН. (СЭТА). ПКП ТК-ның Политкомиссиязы медеглел парлап үндүргеш, ында чуртта байдалды анализтеп, тайылбырлаан. Амгы үеде Португалияда реакциялыг болгаш консервативтиг күштер экономикага болгаш ниитилел-политиктиг амыдырал-даа талазы-биле улуг капиталдың оскунган туружун катап тургузар сорулга-биле шаап халдаашкынны калбартып турарын ында айыткан. Эрге-чагырганың талазындан хөй-хөй таварылгада деткиишкинни ап турар ол күштер португал революцияның чаалап алыышкыннарынга — үлетпүрнү национализастаарынга, чер реформазынга, ажылчыннар контролюн тургузарынга, демократтыг эрге-шөлээлерге кыжанып турарын ПКП ТК-ның Политкомиссиязы демдеглээн.

Албан шугуму-биле ам-даа национализастап, хавырбаанлаа болза, күрүне контролюнга турган бүдүрүлге черлерин мурнундагы ээлеринге азы оларның төлээлекчилеринге эгидип турарының, ол ышкаш чер реформазынга удур хоралыг үүлгедиишкиннерниң күштелгениниң чижектерин медеглелде айыткан.

Күрүне аппаратында депшилгелиг үзелдиг кижилерни үндүрүп турар. Ол чорук ажылчы массаларның эвес, харын капиталдың эрге-ажыктарынга бараан болган бюрократияның туруштарын аппаратка күштелдирерин болдуруп турар.

Бо бүгү, а ол ышкаш массалыг организацияларның ажыл-чорудулгаларын кызыгаарлаарын оралдажып, ажыл төлевирин чаңгыс деңнелге тудуп, терроржу шаап халдаашкыннарны үргүлчү кылып турары — реакцияның күжүнүң ниити калбак шаап халдаашкынының чарылбас кезээ боор турарын медеглелде айыткан.

Политкомиссия түңнелинде Португалияга демократтыг эрге-чагырганы тургузарын сонуурап турар бүгү политиктиг бөлүктерниң болгаш агымнарның хөделиишкиннериниң чаңгыс эптиг болур чоруун катап тургузарының чугулазын онзалап демдеглээн.

АНГОЛА ДЭЭШ ТУЛЧУУШКУН

Ангола Улус Республиканы удур агрессчи үүлгедиишкин кылып турар империализмниң, расизмниң болгаш реакцияның каттышкан күштеринин пландары буурап дүжүп турар. Барыын чүктүң империалистиг бөлүктери ындыг байдалды бөлдүрбас дээш оралдажыышкын кылып, сөөлгү үеде НАТО чурттарында хөлезиленикчилерни Анголаның хостаарының Улусчу Чепсектиг Күштеринге удур тулчуушкуннарга киириштирери-биле элзедириниң калбак кампаниязын кылып турар. Элзедиишкиннин хемчээлин, бо талазы-биле ажылдың таарыштырып, акша-биле төп черлерден хандырып турарын алгаш көөрге, НАТО-нуң шериг бөлүглениишкини ол чуртка удур дайын чорударынга белеткенип турары илден боор турар.

Лондоннуң «Дейли телеграф» солунунуң айытканы-биле алырга, хөлезиленикчилерниң хөй националдардан тургустунган аг-шериин чыып, белеткээр талазы-биле хөй-хөй чурттарда чорупп турар ажыл ыяк дугуруштунган болгаш чаңгыс төп черден баштап турар. Элзедиишкиннин кол-ла организакчылары — АКШ-тың Төп разведка эргелели, Мурнуу-Африканың БОСС дээр чажыт албан чери, элээн каш барыын чүк чурттарының разведкалары боор турар. Ол хөлезиленикчилер колдуунда-ла америк боо-чепсек-биле хандыртынган болгаш оларның дыка хөйү дайын чорудулгаларында киржип турар дугайын барыын чүк чурттарының солуннары бижээн.

Анголада шериг авантюразының киржикчилеринин даштыкы империалистиг күштерге идегеп турар чоруу Ангола Улус Республиканы удур агрессияны калбартырының айыылы ам-даа хүн айтырыындан уштунмаан болгаш чигзиниишкинни бөлдүрбайн барып болбазының дугайын чугаалап турар-дыр.

Барыын чүк чурттарының депшилгелиг организациялары болгаш ажылдакчылары-даа, Африканың хамаарышпас күрүнелеринин удуртукчулары, тайбыңныг, хосталганы болгаш улустарның айыыл чок чоруун үнелээр бүгү-ле кижилер саттыныкчы өлүрүкчүлерни элзедип чыып турарынга удур.

Ангола Улус Республиканы саттыныкчы өлүрүкчүлерниң холдары-биле боой тудар дээш оралдажыышкын ышкап-ла, чайлаш чок буурап дүжер. Анголаны хостаарының Улусчу Чепсектиг Күштериниң чаа-чаа дайынчы чедиишкиннери, ол чурттуң улузун делегейниң бүгү-ле депшилгелиг күштеринин, хамыктың мурнунда социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының деткип турары ангола улустуң тиилээринин үндезинин салып турар. Анголаның улузунуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының талазы-биле делегейниң онза конференциязының Луандага боон эрткени ындыг деткимчениң чайынналчак көргүзүү болган.

Ол хөй төлээлерлиг чыыштың — делегейниң аңгы-аңгы чурттарының, делегей база национал организацияларының болгаш национал-хосталга шимчээшкиннериниң 80 ажыг делегациялары — өскерликчи ФНЛА болгаш УНИТА организацияларның отрядтарынга хөлезиленикчилерни барыын чүк чурттарында чыып турарынга килеңнээшкиниң удурланыышкынын илереткеннер. Олар делегейниң бүгү-ле чурттарын Ангола Улус Республиканың чазаан хүлээп көөрүнче, ол аныяк күрүнени камгалаар кампанияны бүгү делегейге калбартып, интервентилерге, сандарадыкчыларга, саттыныкчыларга болгаш расистерге кандыг-даа дузаламчыны соксадырып чедип алырынче чалбыыштыы-биле кыйгырганнар.

В. СКВОРЦОВ.
(СЭТА).

Пекинниң ээлчеглиг «шуугаазыны»

Синьцзянь районунда совет-кыдат кызыгаарга боо-чепсектиг сегиржип алышкын болган дээрзиниң дугайында дамчыыр чугааларны сөөлгү үеде Барыын чүкте тарадып турар апарган. Ону КУР-нуң радиостанцияларының, Пекинниң солуннарының дыңнадыгларынга үндезилеп тарадып турар.

Бо бүгү дээрге, эгезинден тура төнчүзүнге чедир хоозун чулчуруушкун боор турар. Совет-кыдат кызыгаарга кандыг-даа боо-чепсектиг сегиржип алышкын болбаан. Херектиң ужурун алыр болза, кыдат улусту Совет Эвилелинге удур ыдалаар дээш шак ындыг хоозун чулчуруушкуннарны Пекинден тарадып турар-дыр.

Ону эки амыдыралдың чылдагаанындан кылбайн турар. Пекинниң чагырыкчылары бодунуң улузунуң кичээнгейин иштики сандараашкыннардан сөөлгү үеде эрге-чагырга дээш күштелген демиселден ойзуп, чажырар дээш бүгү чүүлдерни кылып турар.

Ынчангаш пекинчи пропаганданың бо-даа кажар аргазы кыдат улустуң-даа, өске чурттарның хөй-ниитизиниң-даа угаан-бодалын төөредип шыдавазы билдингир. Пекинчи ёзунуң «шуугаазыны» хоозун чулчуруушкун болган.

(СЭТА).

Белфаста чоокта чаа база бир бомба чазылган. Бо удаада ону садыг төвүнүң бир магазининче октаан. Материалдыг улуг когарал болган.

ЧУРУКТА: өрттедир бомбадан өрт болган черде.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Эртем болгаш бүдүрүлге: харылзаалар быжыгар

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының дугайында дүрүмнү бадылаан. СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээн ёзугаар ол документини ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитединиң эртем-техниктиг шинчилелдерни организастаарының болгаш экономика килдизиниң начальниги В. А. Покровский мынчаар тайылбырлаан:

— Техниктиг депшилгениң бедик темпизи, эртемденнерниң чедиишкиннерин практикага улам калбаа-биле ажыглаарының эргежок чугула апарганы совет үлетпүрге шуут чаа хевирлиг организацияны—эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннарын тургузарын негеп келген. Оларның шугуму-биле эртем-шинчилел институттары, конструктор болгаш технология бюролары, дуржулга участоктары, массалыг бүдүрүлге черлери болгаш цехтери-даа тудуш холбаалыг ажылдап турар. Амгы үеде улус ажыл-агыйында чүс ажыг ындыг каттыжыышкыннар санаттынып турар. Ол каттыжыышкыннарның мурнунда салдынган кол сорулга—күштерни болгаш акша-хөреңгини мөөңнээри тодараттынып турар: машиналарның, дериг-херекселдерниң, приборларның, материалдарның болгаш үлетпүрнүң өске-даа хевирлеринин чаа-чаа төлевилелдерин тургузуп, боттарының көргүзүглериниң талазы-биле чуртта болгаш даштыкы-даа дээре хевирлерге дүгжүр депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны боттандыргаш, эң кыска хуусаада улус ажыл-агыйынга ажыглаарынче олар боттарының ажылын углаар ужурлуг.

Дүрүмде эң ылангыя улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга эртем-техниктиг депшилгени шапкынчыдарынга каттыжыышкыннарның чугула ролюн онзалап демдеглээн. Олар бүдүрүлге ажылдарын механизастап, автоматчыдар машиналарның база дериг-херекселдерниң системаларын болгаш комплекстерин тургузар, бүдүрүлге черлеринге эң чаа, бедик шынарлыг продукцияны белеткеп, массалыы-биле кылып үндүреринге, заводтарның болгаш фабрикаларның ажылдакчыларының мергежилин бедидеринге боттуг дузаны көргүзер ужурлуг. Ол ышкаш чаа техниканы тургузар, депшилгелиг технологияны ажыглаар талазы-биле эң чаа чедиишкиннер дугайын үлетпүр ажылдакчыларынга дыңнадып, нептередири каттыжыышкыннарның хүлээлгезинде база кирип турар.

Ындыг ажылдарны херек кырында мынчаар боттандырып чорудар. Каттыжыышкыннар эртем-шинчилел, конструктор, төлевилел болгаш технологтуг ажылдарны организастап, боттандырып чорудар, дуржулга болгаш шенелде хевирлерин белеткеп, оларны херек кырында хынап көөр. Шенелде кезектерни ажылдап кылыр, чаа материалдарның болгаш кылыгларның баштайгы бөлүктерин бүдүрүп үндүрер. Ол техниканы ажыглалга киирип, депшилгелиг технологтуг чорудулгаларны боттандырып чорутканының соонда эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннары оларны бүдүрүлге черлеринге болгаш каттыжыышкыннарынга массалыы-биле кылып үндүрери-биле техниктиг документацияларны болгаш технологтуг дериг-гелери-биле кады хүлээдип бээр.

Эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыннары боттарының улуг аргаларын херек кырында көргүскен. Оларның ачызында продукцияны шинчилээринден бүдүрүп үндүреринге чедир үени ортумаа-биле бүдүн-чартык, ийи катап кызырар аргалыг боор турар. Бир чижек бо-дур. Москваның «Научплитпром» каттыжыышкыны ыяш чаап кылыр талазы-биле шуут чаа техниктиг аргаларны чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Оон дузазы-биле ук адырның бүдүрүлгелериниң болгаш цехтериниң бүдүрүкчүзү, төлевилээн күчүлери ук каттыжыышкынның ажылдап келгениниң үезинде барык ийи катап улгаткан. Улус ажыл-агыйының өске-даа адырларындан ындыг эвээш эвес чижектерни көргүзүп болур.

Сөзү О. ОХЕМЧИКТИИ. Аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫЫ.

МЭЭҢ ЭЖИМ КОМБИНАТТА

Чиндигир көк шыктар кыдыы
Чиирбейлиг арыг эргип,
Сайзанактап ойнап өскен
Чаңгыс эжим комбинатта—
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.
Хола дээктиг сарыг сыдым
Холдан салбайн чылгычылаар,
Экер-эрес малчын чораан

Эргим эжим комбинатта —
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.
Эрте чаштан ужукталган
Эң-не күштүг найыралдан
Ынакшылдың оттуун шаккан
Ынак эжим комбинатта —
Чаартыкчылар аразында,
Шалыпчылар одуруунда.

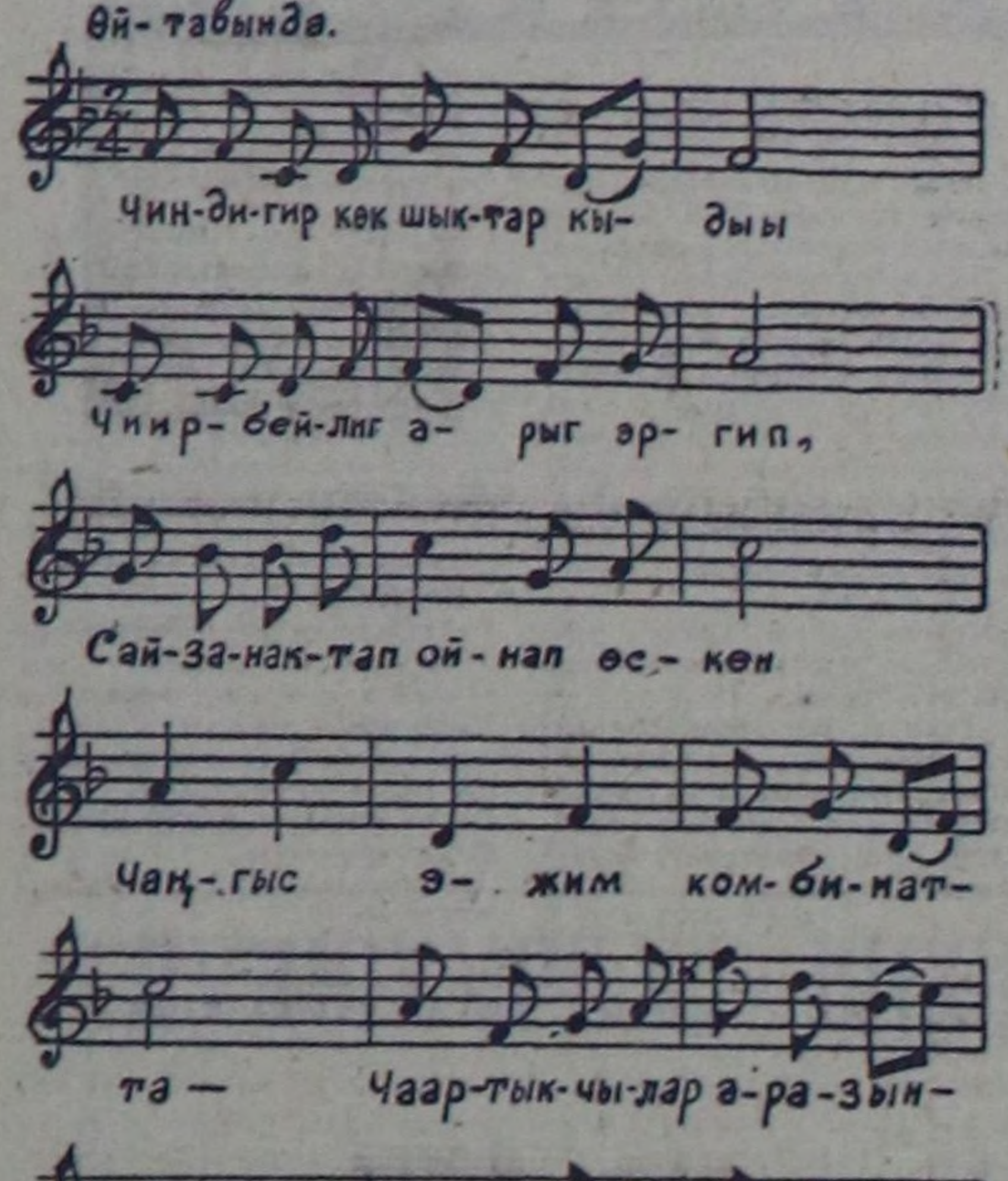
Өй-тавында.
Чин-ди-гир көк шык-тар кы- дыы
Чиир-бей-лиг а- рыг эр- гип,
Сай-за-нак-тап ой-нап өс- кен
Чаң-гыс э- жим ком-би-нат-
та — Чаар-тык-чы-лар а-ра-зын-
да Ша-лып-чы-лар о-ду-руун-
1.2.
3.
да ||. о-ду-руун-да.

ИЗИГ-ХӨЛДҮҢ АЯЛГАЛАРЫ

Кыргыс чоннуң сураглыг чогаалчызы, Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады Чингиз Айтматовтуң чогаалдары делегейниң янзы-бүрү чурттарын эргип, сая-сая номчукчуларның бедик үнелелин ап турар. Чогаалчының чогаалдары 60 ажыг дылдарда очулдуртунган болгаш кыргыс чоннуң амыдыралы, аажы-чаңы, үзел-соруу-биле номчукчуларны таныштырган. Ооң баштайгы тоожузу «Джамиля» (тыва дылда С. Сарыг-оолдуң очулгазы-биле «Аялга» деп аттыг үнген). Ук тоожуну сураглыг француз чогаалчы Луи Арагон француз дылче очулдурган болгаш «Ынакшыл дугайында кайгамчыктыг чогаал» деп бедик үнелелди берген.

Чингиз Айтматовтуң чогаалдарын Тываның номчукчулары база-ла бедии-биле үнелеп, чогаалчыга өөрүп, четтиргенин илередип турарлар. Ооң «Сараланың салымы», «Баштайгы башкы» дээн чижектиг тоожулары тыва номчукчуларның холдан салбас номнары апаргылаан.

Тываның хөгжүм-шии театрының артистери ооң «Мээң кызыл аржылдыг терекчигежим» деп тоожузун шиижиткеш, «Чодураа дег сынныым, чойган дег карактыым» деп ат-биле чүс-чүс көрүкчүлерге бараалгатканнар.

Чогаалчының чогаалдары берге салым-чолдуг маадырлар-биле, оларның ажыл-херээ, үзел-бодалы-биле долдунган болгаш ук маадырларның кандыг-даа бергелерни ажып тиилээр соруктуу-биле номчукчуларны хей-аът киирип турар.

«Иекиң шөлү», «Теве караа», «Ак пароход», «Балыг дуруяаларның ыызы» дээн чижектиг тоожуларны номчааш, оларның маадырларының чаныш-сыныш чогун дөзексээр бис.

Хөйге билдингир, сураглыг чогаалчының «Мээң кызыл аржылдыг терекчигежим» деп тоожузундан үзүндүнү номчукчуларга бараалгаттывыс.

ОРУК-СУУР

Чингиз АЙТМАТОВ

Анархайның кыры-биле ушкаш дуруялар мурнуу чүкче углаптылар, а мен соңгу чүкче, Тянь-Шяньче чоруптум...

Чедип келгеш, каяа-даа доктаавайн, дораан-на аалче чорупкан мен. Мен чорумал машинаның кырынга олурупкаш, чүнүң-даа дугайын бодавазын кызыдып чордум—коргунчуг-даа, өөрүнчүг-даа болду. Бис, даг белинде хову таварты, Асель-биле мээң ужурашкан оруум-биле хап орган бис. Ынчалза-даа ол орук ам бетон ковүрүглерлиг болгаш янзы-бүрү орук демдектерлиг—чазаглыг орук болу берип-тир. Хову кешкен шаандакы орук мени хомуданчыг-даа ышкаш апарды. Бир шагда мээң машинам дүжүп турган арыкты-даа танывадым, Асельдиң олурганы улуг дашты-даа тыппадым.

— Аал чоокшулап орда, машинаның кабиназын соктадым.

— Чүү болду?—дээш, чолаачы бажын уштуп келди.

— Тургузам, дүжейн дээш.

— Шөлге бе? Ам дораан чеде бээр бис.

— Четтирдим. Ырак эвес ышкажыл. Чадаг базыптайн — дээш, черже шурай бергеш, олче акша сундум.

— Сокса! Боттарывыстыындан албас бис.

— Ынча диве! Хаваамда бижип каан эвес.

— Чаңындан иле-дир.

— Че, ындыг болза. Мендичаагай!

Машина ыңай болду, а мен дээрге, сагыш-сеткилимни мөөңнеп чадап, орукта турбушаан мен. Салгын ууйнче хая көрүнгеш, таакпы кыпсып алгаш, эриннеримге чедире бердим. Салааларым-даа сирилээр. Элээн каш сорагш, таакпым артынын өжүр базыпкаш, чоруңкан мен. «Чедип келгеним бо-ла-дыр!» Чүректиң согары—кулактарда кыңгырткайнып турганзыг, бажымче маска-биле улдапканзыг-даа.

Аалдың өзүп-өскерилгени-даа хөлчок, шифер-биле шыпкан хөй-ле чаа бажыңнар көстүп кээп-тир. Колхоз баштаар чериниң чанында чагыда радио ырлаан, кудумчуларны кежилдир демир удазыннарны шөйүп каан. Бичии чаштар школаже шуужуп бар чорлар. Элээди уруглар аныяк башкы-биле бир-ле чүвени чугаалажып, мөөңү-биле базып бар чорлар. Шаанда менче даштар октап турганнар-даа оларның аразында чорууру чадавас. Үе тура дүжер эвес, бурунгаарлап-ла орар.

Далажыпкан мен. Анайхаактар сагланнашкан хаалга аксы бо-ла болгай. Тынызым оожургадып, тура дүштүм. Кортканымдан болгаш дүвүрээнимден сиринейнип, бүзүрел чок эжик аксынга элейтип чеде бердим. Соктадым оң. Холдарында портфель тудуп алган уруг үне чүгүрүп келди. Шаанда менче дылын уштуп турган уруг ол болду. Ооң школаже далажып турары илдең. Ол менче чиктии сүргей кылдыр көргеш, чугаалай-дыр:

— Бажыңда кым-даа чок-тур.

— Кым-даа бе?

— Ийе. Авам ыяш ажылдагый чери барган. А ачам тракторларга суг чедирип чоруй барган.

— А Асель кайдал? — деп, шагжок айтырыптарымга, эриннерим дораан-на кургай бердилер ышкаш.

— Асель? —деп, уруг кайгап айтырргаш, — Асель шагда-ла чоруй барган...—дей-дир.

— Ооң соонда черле келбеди бе?

— Чылдың-на честей-биле кады кээп-ле турду. Авам ону кончуг эки кижи дээр чораан!..

Оон ыңай чүнүң-даа дугайын айтырбайн бардым. Уруг школаже маңнап чорупту, а мен дедир ээптим.

Чаа дыңнаан чүүлүм мени хомудадыпты, хенертен хамык-ла чүве меңээ хамаан чок ышкаш кылдыр сагындырып келди; ооң кымга ашакка барганы-даа, кайнаар чоруй барганы-даа, ону билип алганының херээ чүл ам? Асель өске кижи тып алыр деп чүве мээң бажымга чүге кирбейн чорааны ол чоор? Ыяап-ла болу бээр ужурлуг турган чүве ышкажыл. Кажан мээң көстүп келиримни манап, чылдар өттүр ол кайын олуруп-ла бээр турган деп аан.

Чорумал машина манавайн, орукту эдерип чоруп каан мен. Ийе, кылаштап чорууруң орук өскерлип-ле каап-тыр. Дескилей чазааш, кадыг-кара-биле шаптап каапкан. Чүгле хову биеэ хевээр, караңгы хөрзүн болгаш чырык агаар-биле сымыраашпышаан. Делгем, ээрдагыр чоогажыгаштар ышкаш кылдыр чер биле дээрниң тудушкаанче ол чүгүрбүшаан, Изиг-Хөлдүң ырак эриктеринче углапкан болду. Хар соонда чер шык, чаагаш болду. Бир-ле черде тракторлар-даа шимээргээр.

Дүне район төвүнге чедип келдим. А эртен автобаазага баар-дыр деп шиитпирлеп алдым. Ынчаңмас болза, хамык чүвениң буураны ол. Чурттаар, ажылдаар херек, а артканы көстү-ле бээр ыйнаан...

Тянь-Шаньның оруу биеэги хевээр шимээргеп-ле тур. Машиналар сүрүштүр эртип-ле турлар, а мен бодумнуу, автобаазаның көрүп турдум. Адак соонда кээп «бадыладым».

Машина чаным-биле хирт дээш, ооң соонда сирлеш кылдыр тура дүштү. Чемоданым ап чыдырымда, чолаачы кабиназындан үнүп келди. Чаңгыс кезекке шериг эрттиргеним Эрмек дивес силер бе, ынчан ол меңээ өөредилге эртип турган чүве. Ооң ынчан шеригден чаа келгени ол. Кижим арай бүзүрел чок хүлүмзүрүп каап тур оң...

— Танывайн тур сен бе?

— Сержант... Ильяс! Ильяс Алыбаев!

— Ол дээрзи-дир!—дээш, каттыра кааптарымга, бодумга бергези кончуг апарды: кижилер арай деп танып турар болганда, өскерилгеним-даа кончуг-дур аа.

Чоруп ора ол-бо чүүлдер дугайын, шериг херээ эрттирип турганывысты чугаалажып чордувус. Чүгле чаңгыс чүведен коргуп чордум: мээң амыдыралым дугайын айтыра бээр ыйнаа моозу. Ынчалза-даа Эрмек чүнү-даа билбээн хире. Мен оожургай бердим.

Кажан чанып келгениң ол?

— Ажылдаа-ла безин ийи чыл боол тур мен.

— А Алибек Джантурин кайдал?

— Билбес мен. Мен кээримге-ле чок чораан. Ол ам Памирде бир автобаазаның кол механиги дижип-ле турар-дыр.

«Эр-хей, Алибек! Эр-хей, өңнүк! Чаныш-сыныш чок кайгал-ла болгай сен!» — деп иштимде өөрүп ордум. Бодунуун чедип алганы ол ышкажыл, шеригге-ле автоорук техникумунга бот-өөредилге-биле өөренип турду, институтту база бот-өөредилге-биле доозар мен деп туржук чоп.

— Дарганар Аманжолов бе?

— Чок... чаа. Аманжолов министерствоже депшип берген.

— Мени ажылга хүлээп алыр ирги бе?

— Чүге албас боор? Чугаажок, аагайлар-ла. Бедик мергежилдиг чолаачы болгай сен, шеригге база дээрелерниң сапынга турдуң.

— Бир шагда чүве-дир ийин —деп химирендим. —А Джантайны билир сен бе?

— Ындыг кижи бисте чок. Кажан-даа дыңнаваан мен.

«Ийет автобаазада өскерилгелер-даа хөй-дүр» деп бодап ордум.

— А артты кожактыг ажып тур силер бе?

— Чоруп-ла тур бис. Чүък кандыг болдур—деп, Эрмек анаа-ла харыылады — Таптыг чүдүрүп каарга, калгыдып ажа бээр-дир. Машиналар ам күштүг болдур ийин.

Кожактарның меңээ кайы хире үнелиг турганын ол кайын билирил аан.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, төрээн автобаазамда ээп келгеним бо. Эрмек бодунуң бажыңынче чалааш, ужуражып келгенивис дээш. Ижерин саналдаарга, ойталап кааптым. Ишпестээнимден бээр үр болу берген чүве-ле болгай.

Автобаазага база-ла багай эвес хүлээп алдылар. Таныжарым эш-өөрге янзы-бүрү айтырыглар салбааны дээш хөлчок-ла өөрээн мен. Кижи тайып ужуп, өскелерниң хажыызынга чорааш, даянып туруп келгеш, ак сеткилдии-биле ажылдап турар ышкажыл. Эрткенин дүүредип, коптарнаш чоор боор? Бодум безин хамык-ла чүвени кезээ мөңгезин-биле уттуптарын кызыда берген мен. Автобааза чаны-биле шаанда өг-бүлем-биле кады чурттап турган черимге келгеш, ол-бо талаларже-даа көрүнмейн, бензоколонкадан бензин-даа кудуп албастай берген мен. Ындыг-даа болза, мени чүү-даа чүве камгалап шыдаваан, бодумну бодум мегелеп шыдаваан мен.

Машинамның моторун дөштөвүнчүктерге шенеп, элээн үр үе иштинде ажылдап келдим. Кысказы-биле, хамык-ла чүве туружунда...

Ол хүн мен ырак орук чорааш, дедир ээп органым ол. Ол-бо талаларымче көрүп каап, тваар руль долгап чоруп ордум. Час дүшкен, чоок-кавының магалыын чүү дээр боор. Ында-мында өглер тиккилээн: малчыннарның чазаглап эгелээннери ол. Өглерниң кырында көгүлдүр ыштыгаштар шөйлүп туру. Аъттарның дөскел чок былгырыышкыннарын салгын эккеп туру. Кодан хойлар орук чанында тояап чорлар. Чашкы шаам сагындырып келди, кударанчыг-даа. Хөлче ээп бар чорааш, хенертен сырбаш дидим—куу куштар!

Часкы шагның кууларын Изиг-Хөлге ийи дугаар көрүп турарым бо. Чиңгир көк Изиг-Хөлдүң кырында ак куштар дээскиннип турлар. Кур чер таварты хөлче чүге ээй бергенимни бо удаада бодум безин билбейн барып-тыр мен.

Изиг-Хөл, Изиг-Хөл —чедир ырлаттынмаан ырым-дыр сен! Бо шатка Асель-биле кады доктааган хүнүмнү чүге сактырым ол?

Ийет, харын, ынчан база шак-ла мындыг турду: ак-көк чалгыглар четтинчипкензиг, саргылдыр эрикче шуужуп турду. Хүн даг артынче дукпуртуланып ажып чытты. Ыракта суглар кызыл-чайт кылдыр көстүп чытчык. Куулар дүвүрээзиннииг кышкыржып чордулар. Өрү октаалдыр ужа каггылапкаш, катап-ла делгем чалгыгларга чалгыннарын дээрти аарак кылыйтып турдулар. Ийет, харын, бүгү-ле чүве мындыг турган чүве. Ам чүгле Асель мээң чанымда чок-тур. Ам кайда чор сен, мээң кызыл аржылдыг терекчигежим?

Очулдурган М. ДОРЖУ.

К Ө К - О Д У Р У Г

Хая эрни чырыктаан одуруглап,
Харап эрткеш, кижи чүрээ шимирт кыннып.
(Ханы, терең ногаан ээрем баарымда
«Хайзы басса шорун!» дээнзиг хайнып чыдар...)
Капшал Алаш шыпшык бажы чурттуг болгаш
Кара чаштан олап чеже эртпедим дээр...
Аар тараа чүдүрүп ваан аъдым безин
«Амы-тыным кесте» дээнзиг орангылаар...
Хөй чүс чылдар дургузунда

Көк-Одуруг
Алаш хемге коргунчуг чер болуп келген...
Көшкен аалдың ээзи олап эртип алгаш,
Ак-сүт чажып, хая көрнүп тейлээр чораан...
Частыр чепсек былдалаашты уран холдар
Чалымны ам дош дег чуура тепсивиткен.
Халап оштаар Көк-Одуруг оорлуп чаштаан
Каалама чычаан оруу бүде берген!

В. САГАН-ООЛ.

СПЕЦИАЛИСТЕР НЕМЕШКЕН

ДОСААФ-тың Кызылда радиотехника школазының башкылар коллективи партияның XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарыч экижидер, курсантыларның нииити билиин, бот-идепкейин бедидер болгаш өөн-даа өске көргүзүглерни ук хүлээлгеде айыткан.

Башкыларның алган хүлээлгелериниң чедиишкиниг бот-танып турарын чоокта чаа болган экзаменнерниң түңнели көргүскен. Сески болгаш тоску бөлүктерниң курсантылары тускай мергежилдиг специалистер болганнар. Олар улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажылдаарлар. Башкылар Г. Фонакина, З. Быкова оларның башкылап турар эртемнеринге өөреникчилерниң ханы билиглиг болганын комиссия демдеглээн.

С. ЮНИКОВ.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

7.55— XII Кышкы олимпий оюннарында. Фигурлуг чуңгулаашкын. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүг.
9.35—«Орленок» телестудияның аныяк корреспондентилериниң УССР-ниң Дээди Совединиң депутады Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Н. Литвиненко-биле ужуражыышкыны.
10.20—10.30— Чапсар.
10.30— Мультфильмнер программазы. Өңнүг.
11.00— Медээлер.
11.10—«Дош болгаш фантазия». Документалдыг телефильм. Өңнүг.
11.30—«Музыкалыг киоск». Өңнүг.
12.00—«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!».
13.00—«Партияның планнары—улустуң планнары».
13.15—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңнүг.
14.15—Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Филадельфия: эрткен болгаш амгы үези».
14.45—14.55— Чапсар.
15.00—«Комсомолчу болзуңза». Документалдыг өңнүг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
16.05—XII Кышкы олимпий оюннарында. Инсбруктан дамчыдылга. Өңнүг.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Иорданка Христова ырлаар». (Болгария). Өңнүг.
18.30—XII Кышкы олимпий оюннарындан дамчыдылганың уланчызы. Өңнүг.
19.00—«Көдээниң ажыл-ижи».
20.00— Медээлер.
20.15—«Салым-чолдуң шоодуу азы изиг бус-биле». Урал-чечен өңнүг телефильм. 2-ги сериязы.
21.45—21.55— Чапсар.
21.55—Оперетта артистериниң кежээзи. Өңнүг.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.30—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. ССРЭ — Польша. Инсбруктан өңнүг дамчыдылга.

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

7.50—XII Кышкы олимпий оюннарында. Хоккей. ЧССР — АКШ. Инсбруктан өңнүг дамчыдылга.
9.50—Киножурнал.
10.00—«Оң, солагай эриктер». Документалдыг өңнүг фильм.
10.30—«Бистиң садывыс». Өңнүг.
11.00—Медээлер.
11.10—«Хөглүг үннер». Өңнүг.
11.25—«Свердловск — чылдың үелеринде». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

11.35—«Боттуу борлуг». Телешии.
13.45—«Кызыл Пресня — дуруялар шөлүнде». Документалдыг фильм.
14.35—Уругларга фильм. «Кудуруун үзе тырттырган хаван оглу». Мультфильм.

МОСКВАДАН

15.00—XII Кышкы олимпий оюннарында. Өңнүг.
16.30—«Москваның концерт залдарында». Өңнүг телетайылбырлал.
17.30—«Үе». Информастыг программа.
18.00—«Съездиден съезд чедир». «Совет Казахстан». Өңнүг.
20.00— Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—Телемедээлер.
20.25—Телемедээлер (тыва дылга).

МОСКВАДАН

20.40—«Котовский». Урал-чечен фильм.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—«Бистиң Пушкин».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республиканың чамдык черлеринге быскан хар чаар. Хаттың күжү секундада 3—7 метр. Агаарның температуразы даглыг черлерге 5—10, эрткеннарынга ортумаа-биле 15—20 градус соор.

Кызылга бөгүн онза өскерлиишкин чок агаар болур. Хаттың күжү кошкак, агаарның температуразы 15—17 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «От бүргээн далай» (2 серияллыг) 9.40, 12.25, 15.10, 18.00, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Москва — Кассиопея» 9.20, 11.00, 12.40, 14.20, «Дедир эгиттинмес» 16.00, 18.00, «Даурия» (2 серияллыг) 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Беатрис Поттерниң тоолдары» 11.20, «Адың сагыы» 13.10, 15.00, 18.40, «Ынакшыл дээш кемниг херек үүлгедии» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эргим оол» 10.40, 12.20, «Онзагай болуушкун» (2 серияллыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Марияга алмазтар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шортанның чарлыы-биле» 9.00, 16.20, «От бүргээн далай» (2 серияллыг) 10.20, 13.20, 17.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чашкы шааның соонда чүс хүн» 15.00, 18.40, «Ол менден артык күштүг» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өг-бүле чокта», «Али-Баба болгаш дөртен дээрбечи» 15.00, «Максим Перепелица» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Февральдың 8-те
республиканың хөгжүм-шии театрынга
Н. Кузнецовтуң
„ИЙИ ӨҢ“
деп шиизи болур.
Шии кежээ 19 шакта эгелээр.

Совет спортчуларның чедиишкиннери

ИНСБРУК. (СЭТА). 500 метрниң конькилиг чарыжынга киришкеннерниң түңнелдери мындыг болган: 1-ги черде — Шила Янг (АКШ) —42,76 секунда; 2-ги черде — Кэти Пристнер (Канада)—43,12 секунда; 3-кү черде — Татьяна Аверина (ССРЭ)—43,17 секунда.

Шила Янг (АКШ)—Детройт чурттуг 25 харлыг спортсмен. Ол аңгы-аңгы дистанцияга чарыш талазы-биле делегейниң ийи дакпыр чемпиону.

Кэти Пристнер (Канада)—база-ла аңгы-аңгы дистанцияларга делегей маргылдаазынга чаңгыс эвес удаа шаңнадып келген 24 харлыг конькичи.

Татьяна Аверина (ССРЭ)—Горький чурттуг 25 харлыг студент спорттуң бо хевиринге 1963 чылдан бээр киржип келген. Делегейниң болгаш Европаның маргылдааларының шаңналдарынга чедип чораан, 1000 база 1500 метрге делегей рекордсмени.

500 метрге конькилиг чарышка дараазында черлерни Лиа Поулос (АКШ), Вера Краснова (ССРЭ), Любовь Садчикова (ССРЭ) тус-тузунда алганнар.

Февральдың алдыда бистиң хоккейжилеривис америк шииндек команда-биле ужурашкаш, ону 6:2 санныг тиилээн. Ол-ла хүн бирги бөлүктен ГФР-ниң шииндек командазы польша спортсменнерни 7:4 санга ашканнар.

ГДР-ниң спортсменнери чадаг шанак спортунуң талазы-биле маргылдаада тиилелгеже чоок чоруп турар. Оларның эр болгаш херээжен-даа спортсменнери өске командалардан мурнап турар.

Февральдың алдыда совет төлээлекчилер — Вера Зозулья тоску, а Дайнис Бремзе биле Владимир Шитов олар тус-тузунда дараазының черлерни ээлеп чоруп турган.

Фигурлуг чуңгулаашкын. Спортчу таңцының маргылдаазынга бирги черни совет фигуристер Людмила Пахомова—Александр Горшков, ийиги черин — база-ла бистиң спортсменнеривис — Ирина Моисеева —Андрей Миненков олар алганнар. Үшкүзүнде — АКШ-тың төлээлекчилери — Коллин О''коннор-Джим Миллнз олар болган.

Ийиги кижиниң чолдак программазының талазы-биле маргылдаага Ирина Родина — Александр Зайцев (ССРЭ) бирги черде үнгеннер. Ийигизин — Роми Кермер — Рольф Эстеррайх (ГДР), үшкүзүн — Ирина Воробьева — Александр Власов (ССРЭ) олар алганнар.

Биатлон

ИНСБРУК. (СЭТА). Маргылдааның бо хевиринге тиилекчилер: 1. Николай Круглов) (ССРЭ)—1 шак 14 минут 12,26 секунда. Ол 26 харлыг спортсмен. Горькийден барган. Николай ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери, 10 километрге чарышка делегей чемпиону.

2. Хейкки Икола (Финляндия)—1 шак 15 минута 54,10 секунда. Фин шеригниң 28 харлыг фельдфебели Икола 20 километрге делегей чемпиону.

3 Александр Елизаров (ССРЭ)—1 шак 16 минута 05,36 секунда. Москва чоогунуң Мытищи дээр хоорайдан барган ол 24 харлыг студент биатлон маргылдаазынга 10 чыл киржип келген.

20 километрге хаактыг чарышка дараазында черлерни алганнар: Вилли Бертин (Италия), Александр Тихонов (ССРЭ), Эско Сайра (Финляндия).

Маргылдааның бо хевиринге ССРЭ-ниң ийи төлээлекчилери — Николай Круглов (алдын медаль), Александр Елизаров (хүлер медаль) шаңналдыг болганнар.

Көрүнчүк дег кылаң дошка

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш колхозтар, совхозтарның командаларының мячилиг хоккейге маргылдаазы эгелээн. Оларның солун оюннары найысылалдың «Хүреш» стадионунда болуп турар. Мында «Алдан-Маадыр», «Тээли», «Торгалыг», «Барлык» совхозтарның, Мөңгүн-Тайгада «Малчын» колхозтуң спортчулары келген.

Эрткен үш хүннүң түңнелинде Алдан-Маадырның хоккейжилери 6 санныг, тээлижилер дөрт, «Барлыктың», «Малчынның» спортчулары 2-2 саннарлыг.

ЧУРУКТА: маргылдаа үези.

В. АНДРЕЕВ.

Редакцияның АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-17, үлетүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16844 ЧАГЫГ № 72.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00061.